

Osman Gazi'nin Kimliği Meselesi ve Cihanşümûl Bir Devlete İsmi Verilmesinin Sebepleri Üzerine

About the Osman Gazi's Identity Issue and the Reasons of Giving His Name to the Global State

Vedat Turgut

Öz

Osmanlı Devleti'nin kuruluşu meselesi, kaynak yetersizliği sebebiyle üzerinde pek çok düşünürün değişik sonuçlara vardığı bir mesele olmuştur. Kaynakların yetersizliği, Osman Gazi'den Fatih Sultan Mehmed dönemine kadarki yılların, "ihtilafî" dönem olarak adlandırılmasının sebebidir. Osman Gazi'nin Müslüman isminin yanında Türkçe bir isim taşıyıp taşımadığı, Sakarya Nehri ve Batı Anadolu'da faaliyet içinde bulunan diğer gazilerle, Lala Şahin Paşa ve babası Umur Bey ile olan ilişkisi bu çalışmanın esas vurucu konularını oluşturmaktadır. Çalışmada, Batılı kaynaklardaki "Ataman" ifadesinden ziyade El-Ömerî'deki "Toman" isminin Osman Gazi'nin Türk ismi olabileceğine yönelik A. Erzi tarafından ortaya konan fikir desteklenmekte ve Osman Gazi adına okunan hutbenin etkisinin ya da onun şöhretinin Bithynia Bölgesi'ni aşmış olabileceği düşüncesi öne çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Osman Gazi, Toman Bey, Umur Bey, Mentеше Bey, Mehmed Bey, Mudurnu

Yrd. Doç. Dr., Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, turgutvedat@hotmail.com

Bu makale iThenticate sistemi tarafından taranmıştır.

Makale Gönderim Tarihi: 18.01.2016

DOI: 10.17550/aid.55400

Abstract

The issue of establishment of Ottoman Empire, is a matter that many thinkers came in to different conclusions because of the insufficiency of the sources. Insufficiency of the sources is the reason that the period from Osman Gazi to Fatih Sultan Mehmet is called disputed years. If he had a Turkish name with his Muslim name, his relations with other veterans that were active in the West Anatolia and around Sakarya River; Lala Şahin Pasha and his father Umur Bey are constituting the main striking subjects of this research. In this study, supported the idea put forward by A. Erzi, intended that the name of "Toman" in El-Ömerî could be Osman Gazi's Turkish name rather than "Ataman" in Western sources and excels the idea of effect the sermon read on behalf Osman Gazi or his fame may have exceeded Bithynia region.

Keywords: *Osman Gazi, Toman Bey, Umur Bey, Menteşe Bey, Mehmed Bey, Mudurnu*

Osmanlı Devleti'nin kuruluşu meselesi, kaynak yetersizliği sebebiyle üzerinde pek çok araştırmacının değişik sonuçlara vardığı bir mesele olmuştur. Osmanlıların nereden ne zaman geldikleri tam olarak kestirilemese de Moğol baskısı sebebiyle XIII. Yüzyılın ilk yarısında Hârizmlilerle beraber Anadolu'ya geldikleri tahmin edilmektedir. Bununla beraber, atalarından biri olması Süleyman Paşa, Süleyman Çelebi ve Sultan Süleyman gibi örneklerden dolayı mümkün görünen Süleyman'ın Anadolu Selçuklu hanedanının kurucusu Kutalmışoğlu Süleymanşah ile karıştırılmış olduğu kanaati hâkimdir. Burada sözü edilen Süleyman'ın Danişmend Gazi Destanı'nda adı geçen Süleyman bin Nu'man olma ihtimali vardır. Danişmend Gazi ve etrafındaki pek çok gazinin de Hârizm kökenli oldukları bilinen bir gerçekliktir. O. Turan, her ne kadar Danişmendlilerin Anadolu'ya Kutalmışoğulları'ndan önce geldiklerini reddederse de Danişmend Gazi Destanı'nda verilen tarihin yüzyıl ileriye atılmış halinde bile Danişmendliler, Selçukîlerden önce Anadolu'da faaliyet göstermeye başlamış görünmektedir¹. Osmanlıların atalarının kimler olduğu ve nereden Anadolu'ya geldikleri konusu bir yana, henüz devletin isim babası olan Osman Gazi'nin askeri ve siyasi faaliyetleri hakkında dahi doyurucu bilgiye ulaşmak mümkün olmamıştır. Osman Gazi'den bahseden çağdaş tek kaynak Bizans tarihçisi Pachymeres olup, onun verdiği bilgiler de oldukça sınırlıdır. Bu kadar bilinmezlik içinde Osman Gazi adına okunan hutbenin etkisi bile sorgulanırken, cihanşümûl bir devlete adı verilen Osman Han'ın faaliyetleri sadece Bithynia bölgesiyle sınırlandırılıyor².

Osmanlı Devleti'nin kurucusunun isminin gerek İslami ve gerekse Hıristiyan kaynaklarında farklı şekillerde yer almış olması, bazı araştırmacıların bu konuda çeşitli mülâhazalar ileri sürmesine sebep olmuştur. Osmanlı şeceresinin tetkikinden Ertuğrul'un kendisi, cediti, kardeşleri ve torununun Türkçe isimler almasına rağmen oğlunun Osman adını almış olmasının garipliğine dikkat çekilmiş, bu bağlamda devletin kurucusunun

1 Danişmend Gazi'yi Malatya'ya getiren Süleyman b. Nu'man isimli önder bir kişiliğin varlığı hakkında bkz. Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, İstanbul 1998, s. 118-130; Necati Demir, *Danişmend Gazi Destanı*, Ankara, 2006, s. 41-44. Menteseoğulları ve belki Aydınöğulları'nın atası olan Kır Bey/Kır (Kayır) Han'ın baba isminin de Nu'man olarak kaydedilmiş olduğuyla ilgili çalışmam "Batı Anadolu'nun Türkleşmesi ve Beyliklerin Menşei" başlığı ile yayınlanacaktır.

2 Onun Bithynia bölgesindeki faaliyetleri için bkz. Aşıkpaşazâde, *Tevârih-i Âl-i Osman*, (Atsız Neşri), İstanbul 2011, s. 18-40; Mehmed Neşri, *Kitâb-ı Cihannüma*, I, (Neşr. F. R. Unat-M. A. Köymen), Ankara 1995, s. 81-137; Oruç Bey, *Oruç Bey Tarihi*, (Atsız Neşri), tsz., s. 28-32. Ayrıca bkz. Feridun M. Emecen, "Kökenler ve Kimlik Tartışmaları", *İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası*, İstanbul 2012, s. 19-37; Halil İnalçık, *Kuruluş Dönemi Osmanlı Sultanları*, İstanbul 2010, s. 19-42.

Osman'dan başka bir isminin olup olmadığı veya bu isme benzer bir ismin sonradan İslami şekle sokulup sokulmadığı hususu Erzi'nin başını çektiği bir kısım araştırmacılar tarafından dikkatle irdelenmiştir. Bu konuda evvelen Deguignes'in, Arap kaynaklarından hareketle devletin kurucusunun isminin Ataman ve Taman/Toman şeklinde geçtiğini ve bunun Osman ile karıştırıldığını ileri sürdüğü anlaşılmaktadır. Giese ve Babinger, Osman'ın diğer adının Ataman olabileceğinin üzerinde duran araştırmacılar arasındadır. Kramers ve Moravcsik de konu hakkında görüş beyan eden önemli araştırmacılar dandır. Osmanlı tarihlerinde ise "Osman"dan başka bir isme tesadüf edilmemektedir³. Günümüze kadar Osmanlı arşiv vesikalarında da "Osman"dan başka bir isme tesadüf edilmiş değildir. Georgios Pachymeres ve Nikephoras Gregoras'ın eserlerinde bulunan Ataman ismi, özellikle halifenin ismi aslına uygun yazılmışken, çok dikkat çekici bulunmuştur⁴. Bundan daha dikkat çekici olanı, bir Arap seyyah olan Şihabeddin b. Fazlullah el-Ömeri'nin eserinde yer alan "Toman" ismi olup, "Osman" ismine aşına olmasına rağmen bu ismi kullanmış olmasıdır⁵.

Meselenin çözümüne giden yolda Grek kaynaklarındaki şekil yerine, Arap kaynaklarındaki "Toman" şekli üzerinde yoğunlaşılması için elimizde bazı deliller mevcuttur. Öncelikle "Toman/Teoman" isminin eskiden beri Türkler arasında büyük rağbet gördüğü bilinmektedir. Bilinen ilk Hun hükümdarı Toman/Teoman bu husustaki en çarpıcı örnektir. Memlük Hükümdarı Tomanbay'ın yanı sıra, bu ismin İslami kaynaklar ile Timurnâmelerde geçen çok sayıda örneğinin mevcut olduğu belirlenmiştir. Oğuznâme'de Kayıhan'ın Toman adlı bir oğlunun bulunması, Osman'ın bu ismi taşıma olasılığını kuvvetlendirmektedir⁶. Ne var ki Osman Bey'in fetih güzergâhı içerisinde bulunan yerlerin bağlı bulunduğu sancaklar olan Hüdavendigâr ve Sultanönü Evkaf Tahrir Defterleri'nin incelemesinde, Osman Bey'in verdiği temliknâmelerde "Osman" isminden başka bir isme tesadüf edilmez. Göynük'te tespit edilen bir vakıf kaydının ise, Osman Bey'i işaret ettiğine dair en ufak bir emâre yoktur. Buradaki Yenice Mescidi Evkafı içinde, "Du-

3 H. Adnan Erzi, "Osmanlı Devleti'nin Kurucusunun İsmi Meselesi", *TM*, VI-VII, İstanbul, 1940-42, s. 323-324; F. Giese, "Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu Meselesi", *TM*, I, İstanbul, 1925, s. 155-171.

4 Erzi, "Osmanlı Devleti'nin Kurucusunun İsmi Meselesi", s. 324; P. Wittek, *Menteşe Beyliği*, (Çev. O. Ş. Gökyay), Ankara 1999, s. 21.

5 Şihabeddin b. Fazlullah El-Ömerî, *Türkler Hakkında Gördüklerim ve Duyduklarım, Mesâlikü'l-Ahbar*, (Çev. D. Ahsen Batur), İstanbul 2014, s. 164; krş. için bkz. İbn Fadlullah el-Ömeri, *Mesâlikü'l-Ebsâr fî Memâlikü'l-Emsâr*, (Thk. Kâmil Süleyman el-Cubûrî), Dar Al-Kutub Al-İlmiyah, C. III, I. baskı, Beyrut 2010, s. 249.

6 Erzi, "Osmanlı Devleti'nin Kurucusunun İsmi Meselesi", s. 325.

man Bey/Toman Bey” tarafından imamete meşrû olarak vakfedilen iki mülk dükkân kaydının, mescidin adının “Yenice” olmasından dolayı ilk devir vakıflarından sayılması gerçekten zordur⁷. Ancak, Sungur Bey’in Musalla Mescidi Vakfı’ndan sonra bu mescidin “Yenice” adıyla bina edilmiş olması da mümkündür. Akşemseddin Evkafı’na bağlı olan Karaağaç Mezrâ’sının da “*Osmanoğulları oturduğu yer*” şeklinde kaydedilmiş olması Göynük’te erken dönemden itibaren Osmanlı ailesinin ne kadar etkin bir şekilde yer aldıklarını göstermektedir⁸. Aşağıda Osman Bey’in faaliyetleri kısmında ele alınacağı üzere, akın yapılan mintika arasında Bolu bölgesinin de bulunduğu bilinmektedir. Osmanlı Devleti’nin kuruluşuna dair önemli kayıtlar içeren Bolu Sancağı’na ait evkaf defterinin incelenmesi sırasında tespit edilen ve “Toman Bey” adlı bir şahıs tarafından yapılan dört adet vakıf kaydı, Osman Bey’in “Toman” ismiyle yaptığı temliklere örnek olarak önerilebilir olması bakımından dikkat çekicidir. İnceleme esnasında zikredilen “Toman Bey”in vakfının Çelebi Mehmed tarafından da mukarrer tutulmasından dolayı umerâdan herhangi biri olduğu düşünülebilir. Ancak aynı defterde “Toman oğlu Ulu Bey” kaydı da dikkat çekicidir. Şöyle ki;

Bolu’ya bağlı Mudurnu nefsinde “küçük hamam” adıyla mâ’ruf bir hamamı vakfeden Duman/Toman Bey, söz konusu hamam kıstından hâsıl olan yaklaşık 3924 akçeyi, Mudurnu’daki mescid ve medrese görevlilerine cihet olarak tayin etmiştir. Medresede görevli bulunan müderris ve okuyan talebe için günde üç, hatibe ayda 14, müderrise yine ayda 20, ma’rufa ve cami imamına günde beş, hâfıza ayda üç, Deve Mescidi imamına ayda on ve Mustafa Çelebi b. Mahmud Çelebi’nin belirlenemeyen vazifesi için günde üç akçe cihet tayin edildiği anlaşılmaktadır. Söz konusu vakfı, Çelebi Sultan Mehmed de mukarrer tutmuştur⁹. Vakfın Çelebi Mehmed tarafından mukarrer tutulması, her ne kadar Toman/Duman Bey’i umerâdan biri olarak düşündürmekte ise de bir vakıf için birçok sultanın mukarrernâme vermesinin örneğine bolca rastlanır. Duman Bey’in vakıf kaydından bir cami ve mescidin yanı sıra Deve Mescidi olarak bilinen bir başka mescide de vakıf yaptığı anlaşılıyor. Eğer, burada zikredilen Toman/Duman Bey, Osman Gazi ise Osmanlı Devleti’nin ilk medrese vakfını teşkil edeceğinden oldukça önemlidir. Bolu’da Mevlana Sarı Muhiyiddin adına Zaimüddin Divanı’nda temlik edilen 153 akçe hasılı ile mukayyed sekiz müdlük yer için Toman Bey ve Umuroğlu Şahin Bey’den temliknâme verildiğine dair

7 Ö. Lütü Barkan-E. Meriçli, *Hüdâvendigâr Livası Tahrir Defterleri*, Ankara 1988, s. 577.

8 Sungur Bey’in Musalla Mescidi vakıfları içinde Bilecik nefsinde olduğu belirtilen 11 adet dükkân ve sekilerin bulunması da dikkati şâyandır. Ö. Lütü Barkan-E. Meriçli, *Hüdâvendigâr Livası Tahrir Defterleri*, s. 574-575.

9 TADB. TTD. EV. 547, v. 275a.

kaydın yanısıra¹⁰, Hatun Divanı'ndaki Yenice'de Zekeriya ve Habib Fakih için vakfedilen 247 akçe hasıllı 10 müdlük yer için de Toman Bey tarafından verilen "biti"nin görüldüğüne dair kayıt da burada anılmalıdır¹¹. Yine Bender-i Ereğli'de Mustafa Seydi için vakfedilen 12 müdlük yer, 27 zemin ve bir âsiyâbdan 2989 akçelik hâsıl elde edildiği, 39 neferin mütemekkin olduğu yerin Toman Bey ve Kır Bey oğlu Mehmed Bey tarafından temlik edildiği anlaşılmaktadır¹². Aynı yerde Hacı Bey oğlu İsa Fakih için Toman Bey ve Şahin Bey'den temlik edilen bir çiftlik, iki âsiyâb ve 18 adet zemin-den hâsıl olan 976 akçelik diğer bir vakıf kaydı da burada zikredilmelidir¹³. Söz konusu kayıtlarda Toman Bey ile beraber zikredilen Umur oğlu Şahin Bey ve Kır Bey oğlu Mehmed Bey isimleri son derece önemlidir. Şahin Bey (Lala Şahin Paşa), Bizans'a karşı olan akınlarını bir süredir durdurmuşken Gazi kimliği ile ortaya çıkan Osman Bey'in etrafında kalabalık Türkmen gruplarının toplandığını görerek akınlara iştirak eden Umur oğlu Ali Bey'in oğludur ve Osman Bey'in torunu Murad'ın da hocasıdır. Kır oğlu (Kayır Han) Mehmed Bey'in ise Aydın oğulları'nın da atası olması muhtemel olan ve Batı Anadolu'da 1261 yılı civarında ortaya çıkıp Moğollar tarafından şehid edilen Uç Gazisi Mehmed Bey olduğu düşünüldüğünde, Toman Bey'in Osman Gazi olmasa bile Onunla aynı dönemde yaşadığı kesindir¹⁴. Çünkü Mudurnu'da Yıldırım Bayezid'in bânisi olduğu büyük hamamın inşâsından önce, burada bugün ayakta olmayan küçük bir hamamın onun tarafından vakfedildiği anlaşılmaktadır. "Toman Bey" in "Osman Bey" olabileceğini düşündüren diğer bir kayıt, Rükneddin Divanı içinde Mengen'de Şit Fakih oğlu Turpaşa Fakih ve İlyas adına "Toman oğlu Ulu Bey" tarafından 217 akçe hasıllı altı müdlük yerin vakfedildiğini ve vakfın Emir Süleyman Çelebi tarafından da yenilendiğini göstermektedir¹⁵. Bilindiği üzere "Ulu Bey" tabiri beylikler dünyasında sıkça kullanılmaktadır. İbn Batuta'nın, Orhan Bey'in Türkmen beylerinin en ulusu olduğunu belirtirken bunu gelişigüzel bir şekilde mi veya duyduğu ve gördüğü şeylerin bir yansıması olarak bilinçli bir şekilde mi kullandığı meçhûldür. Halil İnalıcık, İzmit'in fethinden sonra Orhan Bey'in ülkesini yeniden teşkilatlandırdığından ve kendisinin de tüm vilâyetlerinin "Ulubey"i olduğundan bahsederken, Anadolu beyliklerinde Selçuklularda olduğu gibi ülkenin oğullar arasında bölüştürülmesinin âdet olduğunun ve hükümdarın "Ulubey" unvanıyla tüm beyliğin yüksek sahibi

10 TADB. TTD. EV. 547, v. 31a.

11 TADB. TTD. EV. 547, v. 130a.

12 TADB. TTD. EV. 547, v. 203a-b.

13 TADB. TTD. EV. 547, v. 207a-b.

14 Bu isimler, konunun dağılması için başka çalışmalarda ele alınacaktır.

15 TADB. TTD. EV. 547, v. 83b.

sayıldığıının altını çizmiştir¹⁶.

Osman Bey zamanında kurulduğu anlaşılan veya tahmin edilen vakıflar bunlarla sınırlı değildir. Kesin olarak Osman Bey zamanında yapıldığı tespit edilen vakıfların sayısı 13 olup, bunların dört tanesinin Söğüt, üç tanesinin Bilecik, iki tanesinin Yarhisar ve birer tanesinin de Ermenipazarı, Yenişehir, İnönü ve Bursa'da kurulduğu görülmektedir. Osman Gazi'nin Yarhisar'da biri "şeyh" ve biri "fakih" unvanını taşıyan İshak ve Mehmed'e toplam 3290 akçelik vakıflar yaptığı görülmektedir¹⁷. Ermenipazarı'nda ise "Baba" unvanını taşıyan Zekeriya'ya 360 akçelik bir yer¹⁸, Yenişehir'de "Mevlana" Osman "Fakih"e Kazık Musa Köyü'nde bir çiftlik¹⁹, Bursa'da Şıhlar (Şeyhler) mezrasında Orhan Gazi zamanında Bahşi'nin tasarruf ettiği bir tekke için 365 akçe hâsılı olan bir çiftlik yer vakfedilmiştir²⁰. Bilecik'teki "Şeyh" Ede-Bâli Zaviyesi için Söğüt'de toplam 2600 akçe hâsılı Kozagaç köyü ile Kozca mezrasını vakfeden Osman Gazi'nin²¹, aynı nahiyede Ferraş Murad²² ve Ertuğrul Gazi²³ adına da vakıflar tahsis ettiği söylenebilir. Söğüt Nahiyesinde Ömer Fakih için 200 akçelik bir çiftlik vakfettiği²⁴ anlaşılan Osman Gazi'nin yine bu nahiyede "şeyh" unvanını taşıyan Süleyman için 450²⁵, Aşıkpaşazâde'de gazi derviş olarak zikredilen "Akbaş" Derviş için 40²⁶, "sofu" unvanını taşıyan İsa için ise 200 akçe hâsılı ile mukayyed yerleri ihsan etmiştir²⁷. İnönü'de Kumral Abdal'a hâsılı toplam 7317 akçeyi bulan Kumral Baba²⁸, Kumral Seydi ve Karaağaç köylerini vakfeden Osman

16 H. İnalçık, *Kuruluş Dönemi Osmanlı Sultanları*, s. 58.

17 TADB. TTD. 585, s. 294b, 297a.

18 TADB. TTD. 585, s. 289a.

19 TADB. TTD. 580, s. 27.

20 TADB. TTD. 580, s. 8b.

21 TADB. TTD. 585, s. 282b-283b.

22 TADB. TTD. 541, s. 53a, 54b.

23 TADB. V.C. 156. Söz konusu defterin değerlendirmesi için bkz. Mehmed Akif Erdoğan, "Etuğrul Gazi'nin Bilecik'teki Vakıfları", *VD*, 21, İstanbul, 1990, s. 81 vd; Erdoğan, "Bilecik ve Çevresinde Ertuğrul Gazi Adına Yapılmış Bir Vakıf", *Osmanlı İmparatorluğunun Kurucusu Osman Gazi ve Dönemi*, (Ed. K. Atlansoy-S. Sevim), Bursa 1996, s. 123vd.

24 TADB. TTD. 585, s. 277a-b.

25 TADB. TTD 585, s. 280a-b.

26 TADB. TTD 585, s. 283b.

27 TADB. TTD. 585, s. 282a.

28 TADB. TTD. 541, s. 45- 46b.

Bey'in böylece Ertuğrul Gazi Vakfı haricinde hâsılı toplam 15.000 akçeye baliğ olan vakıflar ihsan ettiği görülmektedir. Osman Gazi'nin Ömer adındaki şahısların aynı kişiler olduğunu düşünürsek “fakih” zümresinden iki, “şeyh” unvanını taşıyan dört, “derviş” zümresinden üç ve sofı ve ferraş unvanlarını taşıyan birer kişiye vakıf yaptığı söylenebilir. Bu dönemde Osman Gazi'nin Abdalân-ı Rum'a ne kadar yakın olduğu kurduğu vakıflardan anlaşılmaktadır. Bu vakıfların dokuz tanesinin zaviye vakfı olması dikkat çekici olup, fetih politikası ile doğru orantılıdır²⁹.

Bunun yanında defterlerde “selâtin-i mâziyeden” ve “kadimden” tabirleriyle kuruluş zamanı belli olmayan vakıflar da bulunmaktadır. Bunlardan “selâtin-i maziye” tabiriyle verilenlerden bir kısmı ve “kadimden” tabiriyle verilenlerden ise çoğunun daha sonra mensûh olduğu görülmektedir. “Selâtin-i mâziyeden” olduğu belirtilen kayıtların Osman Gazi ile başlatılması mümkün görünmekle beraber, bazı kayıtlarda direkt olarak isminin de verilmesinden dolayı bu düşünce kesinlik kazanmamıştır. “Kadimden” olan vakıflar arasında, eskiden İnönü Beyi olduğunu düşündüğümüz İdris Battal Bey'in adı da zikredilmektedir. Yukarıda belirtildiği üzere, Osman Gazi'nin adı belirtilmemesine rağmen, “*selâtin-i maziyeden ahkâmı bulduğu*” kaydına binaen bu tarz kayıtlar da Osman Gazi'ye atfedilmiştir. İnönü'ye Sancakbeyi olarak atanan Orhan Gazi'nin Bursa'nın fethinden önce buradan ayrılması sebebiyle bu durum makûl görünmektedir. Bu bağlamda, İnönü'ye bağlı Eğrigöz Köyü'nde 233 akçe hâsıllı bir çiftliğin Ömer Fakih'e³⁰, İnönü nefsinde 400 akçe hâsıllı bir çiftliğin Tur Ali Baba Zaviyesi'ne³¹, Aksu Köyü'nde 400 akçe hâsıllı çiftliğin Osman Baba Zaviyesi'ne³², İncesu Köyü'nde 350 akçe hâsıllı bir çiftliğin Murad Baba Zaviyesi'ne³³, Dörtelli

29 Osman Gazi'nin bu vakıfları hakkında genel bir değerlendirme için bkz. Vedat Turgut, *Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Coğrafyasında Vakıflar ve Şehirleşme (16. yy. Bilecik ve Çevresi)*, Bilecik Şeyh Edebali Ün. Yay., Bilecik, 2015, s. 60-61.

30 TADB. TTD. 541, s. 48b.

31 TADB. TTD. 541, s. 44a.

32 TADB. TTD. 541, s. 45b.

33 TADB. TTD. 541, s. 47b; Bu vakfın Ahmed Refik tarafından yayımlanan Sultanönü Sancağı Vakıf defterine ait bir cüzde geçen “*Karacaşehir'de Murad Baba oğlu Bayramca Şeyh'in kızı ve oğlu ve Kalender Seydi bir çiftlik yire Osman Hünkâr ve Murad Hünkâr tabe serâhüma nişanıyla vakıfdır*” kaydıyla aynı kaydı işaret ettiği zannolunur. Aynı makalede, “Çomaklı'da İlyas Fakih 30 dönüm yire Orhan ve Osman Hünkâr tâbe serâhüma nişanıyla vakıfdır” ve “Muttalib'de Mahmud ve Ahmed ve Bayezid Seyyid, Osman Bey nişanıyla bir çiftlik yerleriyle...” şeklinde gösterilen kayıtlar, Osman Gazi zamanında yapılan vakıf kayıtlarının sayısını arttırmaktadır. Bkz. Ahmed Refik, “Fatih Zamanında Sultanöyüğü”, *TOEM*, XIV/3, (80), İstanbul 1340/1924 (Mayıs), s. 134, 137.

Köyü'nde 354 akçe hâsıllı çiftliklerin Tigan (Diken?) Abdal Zaviyesi'ne³⁴, Bilecik'in Güniviran Köyü'nde 800 akçe hâsılı ile mukayyed bir çiftliğin Ahi Yunus Zaviyesi'ne³⁵, Bilecik'in Ölükçeöz Köyü'nde 250 akçe geliri olan çiftliğin Derviş Abdurrahman Zaviyesi'ne³⁶, Bilecik'in Çadırılı Köyü'nde 750 akçe hâsıllı iki çiftliğin Burçaklı Zaviyesi'ne³⁷, Bilecik nefsinde 700 akçe hâsıllı yarım çiftliğin Yarasa Baba Zaviyesi'ne³⁸, Bilecik'in Bayad Köyü'nde 150 akçe hâsıllı bir çiftliğin Ahi İdris Zaviyesi'ne³⁹ bu dönemde vakfedildiği söylenebilir. Bu şekilde ele alınan on vakıftan biri hariç tamamının zaviye vakfı olduğu, banilerinin ise önemli bölümünün yine "Abdalân-ı Rum"dan oldukları müşahede edilmektedir. "Kadimden" ibaresine dayanılarak Osman Gazi veya daha önceki döneme ait olması muhtemel olan vakıfların sayısı ise 40'ı bulmaktadır. Bunlardan "Seydi Süleyman Baba" Zaviyesi'ne Aksu Köyü'nde 20 dönümlük yer⁴⁰, Osmanlı hâkimiyeti öncesinde İnönü Beyi olduğunu düşündüğümüz İdris Battal Bey tarafından vakfedilmiştir⁴¹. Yine İnönü'ye bağlı İsaviranı'nda 665 akçe hâsıllı çiftlik Aluca Şeyh'e⁴², Kavşud Köyü'nde 4110 akçe hâsıllı bir çiftlik Kulağuz Şeyh'e, Armudlu Köyü'nde 800 akçe hâsıllı bir çiftlik Ahi Hoca Zaviyesi'ne, Saraycık Köyü'nde 400 akçe hâsıllı bir çiftlik, Yarhisar'daki ile belki de aynı zaviyeyi işaret eden Şeyh İshak Zaviyesi'ne⁴³, Boyracık Köyü'nde 700 akçe hâsıllı bir çiftlik Bahşayış Zaviyesi'ne, Ece ve Kızılhisar köylerindeki 360 akçe hâsıllı çiftlikler Seydi Ali Zaviyesi'ne⁴⁴, 800 akçe hâsıllı Etmekçi çiftliği Merdanlı İmaret'i'ne⁴⁵ ve Bilecik'e bağlı Büyük Küre Köyü'nde 700 akçe hâsıllı bir çiftlik Ahi İsmail Zaviyesi'ne vakfedilmiştir⁴⁶. Vakıf banilerinden çoğunun "Abdalân-ı Rum", ve birkaçının da "Ahiyân-ı Rum" ve fakih zümresinden oldukları görülmektedir. İncelediğimiz alanın dışında kalan ve

34 TADB. TTD. 541, s. 48a.

35 TADB. TTD. 541, s. 52a.

36 TADB. TTD. 541, s. 52a.

37 TADB. TTD. 541, s. 52b.

38 TADB. TTD. 541, s. 53b.

39 TADB. TTD. 541, s. 53a.

40 TADB. TTD. 541, s. 49b.

41 Vakfa, Sultan Selim ve Süleyman'ın nişanlarıyla Seyyid Habib'in mutasarrıfı olmuş, kendisinden sonra oğlu Kızıl'a geçen vakfın hâsılı tesbit edilememiştir.

42 TADB. TTD. 541, s. 44b.

43 TADB. TTD. 541, s. 45a.

44 TADB. TTD. 541, s. 49a.

45 TADB. TTD. 541, s. 48a.

46 TADB. TTD. 541, s. 52a.

bu dönemlerde kurulmuş olabileceği düşünülen diğer vakıflar da tabloda gösterilmiş olup, vakıfların toplam hâsılları 40.000 akçeyi geçmektedir⁴⁷.

Burada akıllara diğer tüm arşiv vesikalarında Osman Bey ve Orhan Bey, bilinen isimleriyle kaydedilmişken, neden burada pek fazla bilinmeyen isim ve lakaplarıyla kaydedildiği sorusu gelebilir. Bu soruya şöyle bir cevap verilebilir: Günümüzde dahi uygulanmakta olan mülki kurallara göre, herhangi bir tapu kaydında bulunan isimler başka bir yere nakille kaydedilirken aynıyla kaydedilir. Defterlerde “*mülknameleri/beratları/bitileri görüldü*”, “...*deyû mukayyed der defter-i atik/köhne*” tabirleri bu durumu gösteren kayıtlardır. İlk Osmanlıların çıkış noktası araştırılırken Paflagonya'nın ucu konumundaki Bolu'nun önemi burada daha iyi anlaşılmaktadır. Söz konusu kayıtlardan hareketle, “Toman/Teoman” kaydının Osman Bey'i işaret ettiği düşünüldüğünde, Osmanlıların Sakarya Nehri'nin aşağısından (Söğüt-Domaniç) Sakarya Nehri'nin doğusuna kuzey-güney doğrultusunda yayılarak Bizans'a karşı olan cihadı nasıl ellerine aldıkları konusu da daha iyi anlaşılabilir. Bu düşünce çerçevesinde ulus devlet kavramı dışında bilinen ilk ve son Türk devletinin bânilerinin aynı ismi taşıdıklarına yönelik verilecek hüküm, yanlış sayılmaz. Toman Bey'in biti verdiği vakıflar için aynı zamanda Şahin Bey ve Mehmed Bey'in de biti vermiş olması, Osman Gazi'nin İlhanlı uç kuvvetleri ve Batı Anadolu'da en faal gaziler olan Hârizm kökenli Menteşe ve Aydınoğulları ile olan yakın temasını da göstermektedir. Bu durumda Batılı kaynaklarda yer alan Osman Gazi'nin 1310 Rodos Seferi bilgisi⁴⁸, Danişmend'in de işaret ettiği vechle dikkatlice değerlendirilmelidir. Kaynaklar, nikris hastalığına bağlı olarak Osman Gazi'nin bu tarihten sonraki faaliyetleri hakkında hiçbir bilgi vermezler. Bu tarihten Bursa'nın fethine kadar Orhan Gazi ve nökerlerinin de Bursa ve İznik'i açlığa mahkûm eden ablukası dışında belirgin bir faaliyetinin kaydedilmemesi de ilginçtir. Sakarya nehri civarında ve Kocaeli'de Aydınoğlu İsa Bey ve Cüneyd Bey'in oğlu olması muhtemel olan Kurd Hasan adına kayıtlı olan vakıflar, her ne kadar Yıldırım Bayezid'in 1391-92 Anadolu seferi sonrasındaki siyasi yapıyla değerlendirilebilirse de Kiroğlu Mehmed Bey, Süleyman Bey ve Menteşâ Bey'in bölgedeki vakıf kayıtları Osmanlılar ile Batı Anadolu beyliklerinin

47 Vedat Turgut, *Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Coğrafyasında Vakıflar ve Şehirleşme...*, s. 62-63.

48 İ. Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, I, İstanbul 1971, s. 8; Wittek, *Menteşe Beyliği*, s. 55; Rene Aubert Vertot, *Historie de Chevaliers Hospitaliers*, II, Paris 1737, s. 101 vd. 1841 baskısı için bkz. https://books.google.com.tr/books?id=t7MNAQAAAJ&printsec=frontcover&hl=fr&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false. Raynaldus, *Annales Ecclesiastici*, Rome 1646-77, z. J. 1310, s. 43'ten naklen; Enverî, *Düsturnâme, Medhal*, (Haz. Mükrimin Halil Yınanç), İstanbul 1932, s. 17, 22; Juana, *Historie de Chypre, II*, Leyden 1747, s. 571.

irtibatını bundan çok daha önceye dayandırmaktadır.

Pachymeres, Osman Bey'in çağdaşı olarak atılan bir savaşçı olduğunun altını çizerek⁴⁹. Osman Gazi, asıl ününü bu kişisel yeteneklerinin yanı sıra benimsemiş olduğu gazâ politikasına da borçludur. Benimsediği bu politika sayesinde çevresine çok sayıda gazi, derviş, ahi ve abdal toplanmıştı. Osman Gazi'nin Bizans topraklarına gazâ akınları düzenleyip şöhretini her tarafa yaymak suretiyle müstakil beylik sürecini başlatması, Emecen'e göre, devletin onun adıyla anılmasının nedeni olmalıdır⁵⁰. Osman Gazi'nin temel stratejisi, bölgedeki Bizans savunmasının bel kemiğini teşkil eden müstahkem mevki yerine ulaşım yollarını kontrol etmek için önce derbentleri (bel) işgal etmek olmuştur. Bu strateji sayesinde Osmanlılar, kendilerine göre üstün savunma gücüne sahip, müstahkem mevkielerde üstlenmiş bulunan Bizanslılara üstünlük sağlamışlardır. Osman Gazi, derbentleri kontrol ederek Bizans yerleşim yerleri ve kaleleri arasındaki ulaşımı sınırlamış ve onların yalnız kalmasını sağlayarak adım adım fethini gerçekleştirmiştir⁵¹. Pachymeres, Türklerin uygulamaktan asla vazgeçmedikleri temel stratejilerinin, toplu olarak bir arada bulunmayıp, dağınık gruplar halinde yıpratıcı akınlarda bulunmak olduğunu da ayrıca belirtir. Dağınık Türkmen gruplarının liderlerinden biri gazadan yüz çevirse, başka bir akıncı liderin derhal ortaya çıktığından yakınıdır⁵².

Pachymeres, Bapheus (Koyunhisar) zaferinden sonra Osman Gazi'nin ününün Paflagonya'ya kadar yayıldığını ve buralardan pek çok gazinin onun sancağı altına koştuğunu belirtmektedir. Osman Gazi, Dimbos Savaşı'nda Bursa, Atranos, Bedenos ve Kestel tekfurlarıyla savaşırken yeğeni Aydoğdu'yu şehit verdikten sonra 1304'te Leblebüçühisarı, Lefke (Osmaneli), Mekece, Pamukova (Akhisar), Geyve ve Tekfurpınarı'nı ele geçirmiştir. Lefke'ye kestirme yol olan Harmankaya'yı da ele geçirmek istediğinden bölgenin hâkimi Mihâl Gazi'yi İslam'a davet ile onun, kendisi gibi muhtedi olması kuvvetle muhtemel olan Umur Bey'in yolundan gitmesine önayak oldu. Bir yıl sonra Karaçepüş'ün de Orhan Bey tarafından alınmasıyla İznik'e İstanbul'dan karayolu üzerinden gelebilecek yardımların önüne ge-

49 Georgos Pachymeres, *Bizanslı Gözüyle Türkler*, İstanbul 2009, s. 76-82; H. İnalçık, *Kuruluş Dönemi Osmanlı Sultanları*, s. 20; Şükrullah, *Behcetü' t-Tevârih*, (Haz. H. Nihal Atsız), İstanbul 1947, s. 52; Ruhi, *Ruhî Tarihi*, (Haz. Halil Erdoğan Cengiz-Yaşar Yücel), *Belgeler*, XIV/18, Ankara 1992, s. 359-472.

50 Emecen, "Kuruluşun Küçük Kaynarca'ya", *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi*, I, (Ed. Ekmeleddin İhsanoğlu), İstanbul 1994, s. 5.

51 İnalçık, *Kuruluş Dönemi Osmanlı Sultanları*, s. 34vd; Elizabeth A. Zachariadou, "İlk Osmanlılar' a Dâir Tarih ve Efsâneler", *Söğüt'ten İstanbul'a*, s. 358.

52 Georgos Pachymeres, *Bizanslı Gözüyle Türkler*, İstanbul 2009, s. 76-77.

çilmiş oluyordu. Bundan sonra Akhisar'ı hareket merkezi yapan Orhan, Konur Alp'i Akyazı, Akçakoca'yu da İzmit üzerine göndermişti. Konur Alp ise daha doğuda Mudurnu ve Bolu'yu ele geçirmiştir⁵³. Osman Gazi, Yenişehir'i kendisine merkez yapıp, İznik Kalesi'nin etrafındaki köyleri ele geçirdikten sonra kalenin geçim sıkıntısına girmesini bekleme politikası güderek şehri uzun yıllar abluka altına aldı⁵⁴. Bursa'nın savaş ile alınmayacağını gören Osman Gazi, kaplıca tarafına bir hisar yaptırarak kardeşinin oğlu Aktemür'ü oraya bırakırken, dağ tarafına yaptırdığı hisarı ise nökeri Balabancuk'a emanet etti⁵⁵.

Pachymeres, Osman Gazi'nin ortaya çıkışını "Amouroi" ile beraber ele almıştır. Amouroi/Umur Bey, araştırmacılar tarafından Çobanoğlu Yavlak Arslan ile karıştırılmış, Z. V. Togan ise El-Ömerî'de Bolu taraflarında hüküm süren "Cakü"nün bir Moğol kumandanı olabileceğini belirtirken, Umur Bey'in Yavlak Arslan olduğu yönündeki genel yanışı tekrarlamıştır. Umur Bey'in torunu ve Ali Bey'in oğlu olan Şahin Paşa'nın vakıf köyü Alpagud isminin etimolojik kökeni ve anlamı Togan'ı desteklemektedir. O ve E. Zachariadou, Amouroi'nin bir isimden ziyade unvan olduğunu çok doğru bir şekilde ortaya koymuşlardır. Umur, "Emir" kelimesinin Oğuz lehçelerine uyarlanmış halidir. Lala Şahin'in vakfiyelerinde babasının isimlerinin "İzzeddin" ve "Abdulmûin" şeklinde iki farklı şekilde daha kaydedilmiş olması, ailenin üst atasının kullandığı dini unvana ve bir ihtida hareketine işaret eder⁵⁶. Buna göre Osman Gazi, Sakarya-Bolu hattındaki gaza faaliyetlerini

53 İnalçık, *Kuruluş Dönemi Osmanlı Sultanları*, s. 27-41; Aşıkpaşazâde, *Osmanoğulları'nın Tarihi*, (Haz. K. Yavuz-M. A. Y. Saraç), İstanbul 2003, s. 56-80; Neşri, *Kitâb-ı Cihannuma*, I, s. 85-137; Oruç Bey, *Tevârih-i Âl-i Osman*, s. 29-31; Hoca Sadeddin, *Tâcü't-Tevârih*, I, (Haz. İ. Patmaksızoğlu), Eskişehir 1992, s. 30-51.

54 İnalçık, *Kuruluş Dönemi Osmanlı Sultanları*, s. 27-41; Aşıkpaşazâde, *Osmanoğulları'nın Tarihi*, s. 56-80; Neşri, *Kitâb-ı Cihannuma*, I, s. 85-137; Oruç Bey, *Tevârih-i Âl-i Osman*, s. 29-31; Hoca Sadeddin, *Tâcü't-Tevârih*, I, s. 30-51.

55 İnalçık, *Kuruluş Dönemi Osmanlı Sultanları*, s. 27-41; Aşıkpaşazâde, *Osmanoğulları'nın Tarihi*, s. 56-80; Neşri, *Kitâb-ı Cihannuma*, I, s. 85-137; Oruç Bey, *Tevârih-i Âl-i Osman*, s. 29-31; Hoca Sadeddin, *Tâcü't-Tevârih*, I, s. 30-51.

56 Georgos Pachymeres, *Bizanslı Gözüyle Türkler*, İstanbul 2009, s. 72-75, 94-95, 106-107; Sakarya Nehri'nin doğusunda bir beylik kurmuş olan Umur Bey'in Osman Gazi ile olan ilişkileri hakkındaki yorumlar için bkz. Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 612-613; Zerrin Günal Öden, "Umuroğulları Hakkında Bazı Görüşler", *XII. Türk Tarih Kongresi, Kongreye Sunulan Bildiriler*, II, Ankara 12-16 Eylül 1994, s. 589-594; Kenan Ziya Taş, "Kuzeybatı Anadolu'da Az Bilinen Bir Beylik: Umuroğulları", *XII. Türk Tarih Kongresi, Kongreye Sunulan Bildiriler*, II, Ankara 12-16 Eylül 1994, s. 595-603; Zeki Velidi Togan, *Umumi Türk Tarihine Giriş*, İstanbul 1981, s. 325; Yaşar Yücel, *XIII.-XV. Yüzyıllar Kuzey-Batı Anadolu Tarihi, Çobanoğulları, Candaroğulları Beylikleri*, Ankara 1980, s. 46-47; Wittek, *Menteşe Beyliği*, s.

burada kendisine katılan Umur Bey oğlu Umur Ali Bey ile beraber yapmış, Bizans İmparatoru'nun İzmit'i savunan Tatar Koutzimpaxis ile muhtemelen Harzemli Kır Bey'in (Kayır Han?) oğlu olan Süleyman Bey arasında kurduğu akrabalık bağlarıyla akınları durdurma çabaları ise akim kalmıştır⁵⁷. Bununla beraber, Umur Bey ve dolayısıyla oğlu Lala Şahin Bey'in Harzemşahların askeri ve idari kadrolarında kendilerine yer bulan Kıpçak asıllı Türklerden biri olması kuvvetle muhtemeldir. Şahin Paşa'nın oğullarından birinin Sinan Yakut adını taşıması da bu fikri desteklemektedir⁵⁸. Osmanlıların Umuroğullarıyla entegrasyonu Üsküdar'a kadar olan yerlerin hızlı fethedilmesini sağlamış ve 1334'den itibaren Karesi mülkünde baş gösteren iç karışıklıklar, 1345'te bu beylik topraklarının Orhan Gazi oğlu Süleyman Paşa'nın liderliğinde doğrudan yönetilmesini beraberinde getirmiştir. Aynı tarihlerde Aydınoğlu Umur Bey'in şehid olması, Osmanlıları Rumeli'ye yerleşmek konusunda hırslandırmış olmalıdır⁵⁹. Orhan Bey, Bizans'ın içinde bulunduğu siyasi müşkülattan, Umur Bey ile ortak bir hareket tarzı benimseyip Kantakuzenos'u destekleyerek yararlanırken, bir yandan da oğlu Süleyman Paşa emrindeki kuvvetlerle Gelibolu Yarımadası'na geçiş yapıyor ve doğal felaketlerin de yardımıyla Balkanlarda hızlı bir yayılmanın önu açılmış oluyordu. Burada Karesi ümerasının⁶⁰ da Osmanlı bayrağı altındaki faaliyetlerinin büyük bir önemi vardı. Rumeli'de uç sisteminin giderek ilerilere atılması sonucu Osmanlı uç beyleri büyük bir ihtişam ve zenginlik kazandılar.

Aslında Batı Anadolu bölgesinde kurulmuş olan ve birbirleriyle çoğu defa müttefik olarak hareket edebilen Türkmen beylikleri, aynı inanış ve değerler sisteminin hâkim olduğu bir dünyayı oluşturuyorlardı. Rumeli'de elde edilen itibar ve zenginliğin diğer beylikler üzerinde hızlı bir "Osmanlılaşma" etkisi yarattığı kabul edilmektedir⁶¹. İbn Haldun, asabiyet teorisini de içine

17-18, 20-22; Zachariadou, "Pachymeres'e Göre Kastamonu'da "Amouroi" Ailesi", s. 225-237; Zachariadou, "Pachymeres on the "Amouroi" of Kastamonu", s. 57-70.

57 Pachymeres, *Bizanslı Gözüyle Türkler*, s. 72-75. Buradaki Süleyman Bey'in Kır Bey'in oğlu Süleyman Bey olması kuvvetle muhtemeldir. Süleyman Bey, Menteşe Bey, Mehmed Bey ve Seyfi Bey ile kardeştir. Bkz. TADB. TTD. EV. 547, v. 213a. Süleyman Bey'in Umur Ali Bey'in kardeşi veya yeğeni olan Nusret Bey'in oğlu olması da muhtemeldir.

58 Vedat Turgut, "Vakıf Belgeleri Işığında Umur Bey ve Lala Şahin Paşa'nın Menşei ve Osmanlılarla İttifakına Dair", *OSAM*, S. 47, İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi (2016), s. 1-38.

59 Emecen, *İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası*, s. 42vd.

60 Gazi Evrenos, Hacı İlbeyi gibi Karesi umerâsının Balkanlardaki Türk fetihlerindeki rolü etraflıca bilinmektedir.

61 Emecen, "Osmanlılar ve Türkmen Beylikleri", *İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası*, s. 73-114.

alan eseri *Mukaddime*'yi geçmiş dönemde kurulan devletler hakkındaki bilgilerinden hareketle kaleme alırken Osmanlı coğrafyası, hükümdarın belli bir zamandan sonra aynı asabiyete dayanan yardımcılarında uzaklaşarak kölelerine dayanmasının kaçınılmaz olduğu tezinin deneysel gözlem alanını, eserin yazılmasından birkaç yıl sonra ve devletin kuruluşunun ilk yüzyılında sonunda yaşamaya başlıyordu⁶². Artık, Anadolu'nun batısının Osman Bey'in karizması altında Anadolu'daki beyliklerin emrindeki gaziler eliyle iş ve güç birliği çerçevesinde gerçekleştirildiği üzerinde etraflıca düşünülmelidir. Buna göre, Tursun Bey tarafından Osman Bey adına okunan hutbenin etkisi Bitinya'yı aşılıyordu. Fethedilen bölgeler gazilere dağıtılıyor ve her bey kendi bölgesinde müstakil hareket ediyordu⁶³. Bu "Osmanlılaşma"nın devletin kurulmasından sonraki yüzyıllık hadiselerin bir sonucu olarak ortaya çıktığı görüşünün yanında, devlete adını veren Osman Gazi'nin yaşadığı dönemde en azından "eşitlerin arasında birinci"⁶⁴ konumda olduğunu düşündürecek yeterli deliller mevcuttur. Osman Gazi ve Umur Bey'in güçlerini birleştirip emri altındaki gazilerle Bithynia'yı adım adım ele geçirirlerken, Karia bölgesinde Kır Bey oğlu Menteşe Bey⁶⁵ ve damadı Sasan Bey'in, Sublaion üzerindeki tahkimatın zayıflamasından bi'l-istifade Rodos'u hedef yapacak olan fetihleri gerçekleştirmiş oldukları görülüyor. Osman Bey ile aynı zaviyeye temliknâme veren Kır Bey oğlu Mehmed Bey⁶⁶'in torunu olduğunu tahmin ettiğim Aydınolu Mehmed Bey, Sasan Bey⁶⁷'in elindeki bölgeleri ele geçirip kendi beyliğini kurarak hedefine İzmir'i alacaktır. Bu durumda eserini XVIII. yüzyılın başlarında kaleme alan Fransız Vertot tarafından yeni Türk hükümdarı olarak tanımlanan Osman Bey komutasındaki Türk donanmasının Rodos'u 1300 ve 1310'da kuşattığına dair verilen bilgileri peşinen asılsız kabul etmeden evvel iyice tahkik etmek icâb etmektedir. Bu tarz bilgiler, modern araştırmacılar tarafından ciddiye alınmamış ve Osman Gazi'nin Sublaion taraflarında faaliyet göstermiş olması şüphyle karşılanmıştır⁶⁸. Halbuki Anadolu'nun Türkler tarafından fethedilip hızla iskân edilmesinden sonra, biri Sakarya Nehri yakınında Dorylaion ve diğeri Menderes havalisindeki

62 İbn Haldun, *Mukaddime*, I, (Haz. Süleyman Uludağ), İstanbul 2009, s. 564vd.

63 Bu konuda İlhanlı Ülüş Sistemi hakkında verilen bilgilere müracaat edilebilir. Bkz. Togan, *Umumi Türk Tarihine Giriş*, s. 285vd.

64 İnalçık, *Kuruluş ve İmparatorluk Sürecinde Osmanlı Devleti*, Timaş Yay., İstanbul 2011, s. 23.

65 Oğullarından birinin adının Hacı Umur olması son derece dikkat çekici olup, Bolu'da bir siyasi teşekkül kurmuş olan Umur Bey'in uc beyleri üzerindeki derin hatrasının önemli bir göstergesidir.

66 TADB. TTD. EV. 547, v. 95b.

67 TADB. TTD. EV. 547, v. 25a.

68 Wittek, *Menteşe Beyliği*, s. 55.

Sublaion üzerinde Türkleri durdurmak için önemli tahkimatlar yapan Bizans İmparatorluğu'nun içinde bulunduğu karışık durum, Osman Bey'e aradığı fırsatı vermiş ve Türkler bir yandan Sakarya nehrinin batısını ve diğer yandan Menderes'ten Batı Akdeniz kıyılarını fethetmeye başlamışlardır⁶⁹. Bu hızlı fetih hareketinin aynı tarihlerde başlamış olması tesadüfi olmamalıdır. Elde edilen veriler, fütühâtın bir yönetim merkezinin var olduğunu ve bu merkezin başındaki kişinin Osman Bey olduğunu düşündürmektedir. 1305 yılından sonra Şövalyelerin Rodos'u ele geçirmeleri ile yine eski bir şövalye olan Roger de Flor'un yönetimindeki Katalanların Batı Anadolu'da Türkleri Bizanslılar namına kısa süreliğine püskürtmeleri de birbirinden bağımsız olgular değildir. Şu var ki Katalanlar, Flor'un ölümünden sonra daha fazla kazanmak için önüne gelen her şeyi ezerek Atina'da kontluk kurma yolunda ilerlerken, Balkanlarda kendileriyle beraber hareket eden Türkleri bulmakta gecikmediler⁷⁰.

Sonuç

Çalışmanın esas noktalarından ilkinin Osman Bey'in kimliği meselesi teşkil etmekte olup, arşiv kayıtlarının yönlendirdiği üzere El-Ömerî'deki "Toman"

69 Myriokephalon Savaşı'ndan sonra Dorylaion ve Sublaion kalelerinin yıkılması ile ilgili hükümlerin Bizans İmparatoru Manuel Komnenos'a kabul ettirildiği ve Sublaion'un Menderes nehrinin kaynaklarından bir yer olduğu konusu hakkında bkz. Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 206, 208-211; Niketas Khoniates, *Historia: Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri*, (Çev. Fikret Işıltan), Ankara 1995, s. 121, 123-130; Nicolas Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, I, (Çev. N. Epçeli), İstanbul 2005, s. 137.

70 Katalanların Anadolu ve Trakya'daki faaliyetleri ve Rodos'un Hospitaliers'ler tarafından ele geçirilmesi hakkında bkz. Yusuf Ayönü, *Katalanların Anadolu ve Trakya'daki Faaliyetleri, (1302-1311)*, İzmir 2009; Zachariadou, "The Catalans os Athens and the Beginning of the Turkish Expansion in the Aegean Area", *SM*, XXI/2, 1980, s. 821-838, krş için bkz. Zachariadou, "Atina Katalanları ve Ege Bölgesinde Türk Yayılmalarının Başlaması", (Çev. Serdar Çavuşdere), *TAD*, 45, 2009, s. 235-254; Ebru Altan, "Templier ve Hospitalier Şövalye Tarikatlarının Kuruluşu", *Belleten*, LXVII/245, Ankara 2002, s. 87-94; Robert D. Hughes-J. N. Hillgarth, *The Catalan Expedition to the East: from the Chronicle of Ramon Muntaner*, Barcelona 2006; Mehmet Ersan, "Katalanların Anadolu'daki Faaliyetleri: 1304", *Uluslararası Batı Anadolu Beylikleri Sempozyumu Bildirileri*, 18-20 Ekim 2004, s. 76-84; Ersan, "Katalanların Gelibolu ve Yöresindeki Faaliyetleri", *Çanakkale Tarihi*, I, (Ed. C. B. Rose, E. Konukçu, H. İnalcık), İstanbul 2008, s. 607-614; Ramon Muntaner, *Chronicle*, İngilizceye Çev. Lady Goodenough, Cambridge, Ontario, 2000; Nikolas Oikonomidis, "Avrupa'da Türkler (1305-1313) ve Küçük Asya'da Sırlar (1313)", *Osmanlı Beyliği (1300-1389)*, Ed. E. Zachariadou, (Çev. Gül Ç. Güven-İ. Yerguz-T. Altınova), İstanbul 1997, s. 173-182; Z. Günal Öden, "Bizans İmparatorluğu'nun Türklerle Karşı Alan ve Katalanlar ile İttifakı", *İUEFTD*, 35, İstanbul 1994, s. 123-129.

ismi üzerinde durulmuştur⁷¹. Bolu'da küçük hamamı bir mescid ve medrese-ye vakfettikten başka küçük zaviye vakıfları kuran “Toman Bey”⁷² ve onun “Ulubey”⁷³ şeklinde kaydedilen oğluna ait vakıf kayıtlarına işaret edilmiş ve bu kayıtların Osman Bey ve oğlu Orhan Bey’i gösteriyor olabileceği fikrine varılmıştır. Bu fikir, El-Ömerî gibi Arap olan bir seyyahın Arapça bir isim yerine Türkçe “Toman” ismini yanlışlıkla da olsa kullanmayacağını, böyle bir yanlış kullanım olacaksa bile tam tersi bir durumun olması gerektiği düşüncesiyle de desteklenmektedir. Osman Bey’in Bilecik ve Eskişehir bölgesinde kurduğu vakıflarda bilinen ismiyle, Orhan Bey’in de hâkimi olduğu diğer sancaklar bir yana Bolu’da kurduğu vakıflarda dahi “Orhan Bey” şeklinde kaydedilmesi, bu fikrin doğruluğunu şüpheye düşürse de tapu kayıtlarında yazıcıların belgeyi gördüğü şekilde yorumsuz olarak kaydetme zorunluluğu bu farklı uygulamayı anlaşılır hale getirmektedir. Osman Bey’in aynı zamanda Türk ismi taşımış olması durumu, Selçuk Bey’in Müslüman olduktan sonra oğullarına hem Arap ve hem de Türk ismi koymasına benzetilirse bile, Gibbons’ın Osmanlıların putperest bir kavim iken henüz Müslümanlaşmış Türkmenlerin içinden çıktığı tezi doğrulanmış olmaz⁷⁴. Osmanlı Hanedanı’nın, bu yüzyılda henüz ihtida etmiş olduklarını düşünsek dahi bunu yeni bir ideolojinin, insanların ve toplulukların kaderi üzerinde nasıl bir etki ve değişiklik yapabileceğini göstermesi bakımından ele almak gerekir. Bu durum sadece Osmanlı Hanedanı için değil, eski din, inanış ve gelenekleri üzerinde kalmayıp, İslami düşünce ile müşerref olduktan sonra cihanşümul bir devletin ortaya çıkmasında çok önemli roller üstlenmiş olan Mihaloğulları, Evrenosoğulları ve belki Umuroğulları gibi aileler için de geçerlidir. Aslolan Osmanlılar tarafından yüceltilen bir İslam dini yerine, İslami düşünce, inanış ve yaşayışın Osmanlı ailesinin önderliğinde kendi kahramanlarını ortaya nasıl çıkardığını düşünmektir.

Çalışmanın ikinci esas noktası Osman Bey’in adının neden cihanşümul bir devlete verildiğiyle ilgilidir. Osman Bey’in ortak bir tabanı paylaşmanın yanı sıra tavanda da birbirinden uzak olmayan Hârizimli beyleri, kendi karizması etrafında toplaması buna en büyük sebep olarak gösterilmiştir. Buna ilâveten Pachymeres’in eserinde⁷⁵, Bizans İmparatorluğu’nun çok

71 Şihabeddin b. Fazlullah El-Ömerî, *Türkler Hakkında Gördüklerim ve Duyduklarım, Mesâlikü'l-Ahbar*, s. 164; İbn Fadlullah el-Ömerî, *Mesâlikü'l-Ebsâr fî Memâlikü'l-Emsâr*, s. 249.

72 TADB. TTD. EV. 547, v. 26a, 130a, 203a-b, 207a-b.

73 TADB. TTD. EV. 547, v. 83b.

74 Herbert Adams Gibbons, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu*, (Çev. R. Hulusi), Ankara 1998, s. 10-45.

75 Pachymeres, *Bizanslı Gözüyle Türkler*, s. 38.

önem verdiği Sakarya Nehri tahkimatına büyük darbeler vurduğu anlatılan Amourius'un Kıpçak olması kuvvetle muhtemel olan Umur Bey'i işaret ettiği ve onun Ali Bey ve Nusret Bey adında oğullarından Ali Bey'in oğlu Şahin Bey'in Orhan Bey ve lalalığını üstlendiği Murad Hüdavendigâr döneminde devlet yönetiminde önemli bir yere sahip olduğu üzerinde durulmuştur⁷⁶. Osman Bey'in aynı inanç ve değerler sistemini paylaştığı Hârizimli diğer beylerin Baba İlyas Horasanî ile olan bağları dikkat çekici olup⁷⁷, Osman Gazi'nin de bir Babaî olan Şeyh Ede-Bâli tarafından desteklendiği de unutulmamalıdır. Menderes bölgesi ve Sakarya nehrinin batısının fethine aynı anda tek bir komuta merkezinden başlatıldığını düşündüren vakıf kayıtlarına göre ise, Numan oğlu Kır Bey'in Mehmed Bey, Seyfi Bey, Süleyman Bey ve Menteşe Bey isimli dört oğlu bulunmaktadır⁷⁸. Bunlar en başta Sakarya Nehri havalisinin Türkleşmesine katkıda bulunan gazilerdi. Bunlardan Menteşe Bey, Karia bölgesindeki Türkmenleri teşkilatlandırıp Rodos'u hedef yapacak olan fetih hareketlerine girişti. Aydın, Birgi ve Selçuk'u (Ayasuluğ) ilk fetheden damadı Sasan Bey'in, 1310 yılı civarında vefat ettiği bilinmektedir. Menteşe Bey'in baba isminin kitabelerde "Kara/Kuru Bey" olarak gösterilmesi ve Menteşe Bey'in yanı sıra damadı olan Gazi Sasan Bey'in türbe vakfına ait kayıt, bu spekülatif sayılabilecek fikri destekler⁷⁹. Lykia ve Pisida havalisindeki Türk fetihlerini ise Seyfeddin Hamid Bey, oğlu İlyas Bey ve sonra torunu Dünder Bey üzerlerine aldılar. Mehmed Bey'in, 1261 yılında şehid edilmesinden sonra damadı Ali Bey (İnançoğulları'nın atası) uçla-

76 Umur Bey ve oğulları Şahin Bey ile Nusret Bey ve çocukları tarafından Bolu bölgesinde kurulan vakıflar hakkında bkz. TADB.TTD. EV. 547, v. 12a-15a, 26a, 58b-59a, 60b, 62b, 64a, 65b, 75a, 80b, 82a, 85b, 87a, 193b, 195b, 211b, 215a, 217a, 218b-219a, 220a-221b, 222b-223a, 224a, 225a, 227a; Çankırı bölgesindeki vakıfları için bkz. TADB. TTD. EV. 578, v. 49a, 94a-95a, 96a-97a, 102a-103a, 117b; Amasya'daki vakıflar için bkz. TADB.TTD. EV. 583, v. v. 76b-77a, 92a; Hüdâvendigâr'a bağlı Kirmastı'daki vakıfları için bkz. TADB.TTD. EV. 580, v. 168a-176a. Bütün bu vakıfların değerlendirmesi için bkz. Dipnot 58.

77 Başka bir çalışmanın konusudur. Baba İlyas ile Hamidoğulları arasındaki bağ ile Dede Garkın ile Aydınoğulları ve Menteşeoğulları arasında bir ilişkiyi düşündüren arşiv vesikalarının değerlendirildiği bu çalışma "*Batı Anadolu'nun Türkleşmesi ve Beyliklerin Menşesi' i Meselesi Üzerine*" başlığıyla ele alınmaktadır.

78 TADB.TTD. EV. 547, v. 64b, 93b, 95b. Kır Bey tarafından kurulan vakıflar için bkz. Aynı defter v. 72b-73a ve 213a. Çankırı'da Kır Han adlı köy için bkz. TADB. TTD. EV. 578, v. 102b; Bolu'da Kayır Divanı'na ilişkin kayıt için bkz. TADB.TTD. EV. 547, v. 27b.

79 Wittek, *Menteşe Beyliği*, s. 48-52; İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Türk Tarihi Vesikalarından II. Kitap, Kitabeler*, İstanbul 1347-1929, s. 168-177; Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoynlu, Karakoyunlu Devletleri*, Ankara 2011, s. 70-71; TADB.TTD. EV. 547, v. 25a.

rın liderliğini eline almış ancak Onun da 1277’de öldürülmesiyle Mehmed Bey’in oğlu Aydın Reis’in ve Sasan Bey’in ele geçirdiği yerlerde Aydınoğlu Mehmed Bey hüküm sürmeye başlamıştır. Batı Anadolu’nun Türkleşmesine önderlik eden beyliklerden Menteşe ve Aydınoğulları’nın atasının Hârizmlî ünlü kumandan Kayır Han ya da belgelerin diliyle Kır Bey olması ihtimal dahilindedir. Hamid Bey’in ise Tûsi⁸⁰ Ali oğlu Ebu’l-Kasım’ın oğlu olduğu artık belgelerle sabittir. Uçlardaki Türklerin teşkilatlandırılmasında başrol oynayanların, Kır Bey’in soyundan geldiği göz önüne alınırsa Kır Bey ile Osmanlılar arasında nasıl bir ilişkinin olduğunun ortaya çıkarılması oldukça önemlidir.

Osman Gazi ve Umur Bey’in güçlerini birleştirip emri altındaki gazilerle Bithynia’yı adım adım ele geçirirlerken, Karia bölgesinde Kır Bey oğlu Menteşe Bey⁸¹ ve damadı Sasan Bey’in, Sublaion üzerindeki tahkimatın zayıflamasından bi’l-istifade Rodos’u hedef yapacak olan fetihleri gerçekleştirmiş oldukları görülüyor. Fethedilen bölgelerde müstakil hareket eden gaziler, eşitler arasında birinci denebilecek Osman Bey’e biat etmişlerdi⁸². Osman Bey’in karizmasının siyasal hâkimiyetin henüz kurulmadığı coğrafyalarda dahi tanınmış olabileceğine yönelik “keramet” kâbilinden örneklerin bulunması da bu bağlamda değerlendirilmelidir. Her ne kadar bu tarz örnekler geriye dönük meşruiyet kaynağı aramaya yönelik olsa da Osmanlıların 1300’lü yılların başında en azından şöhretini geniş bir coğrafyaya yaymış olduğu düşünülebilir. Yazıcızâde’nin *Selçuknâmesi*’nin sonlarında verdiği Serez/Siroz’da bulunan Margarit Manastırı keşişlerinin, ilm-i nücum (yıldızlardan gelecek tahmini) vasıtasıyla Osmanlı hanedanının Serez’e hâkim olacaklarını anlayıp, Söğüd’de bulunan Osman Gazi’nin yanına gelerek manastırlarına bağlı vakıf köy ve diğer mal varlıkları için hüküm aldıkları yönündeki bilgi çok önemlidir⁸³. Yazıcızâde buna benzer bir olayın Gazneli Mahmud ile Hindu-Budist keşişler arasında da yaşanmış olmasını ilgi çekici bulur. Rüya hadisesi de Gazneli ve Osmanlı sosyal ve siyasal algısındaki ortak yönlerden diğerini teşkil eder. İbn Battuta ve El-Ömerî’den önce Anadolu’ya gelen bir seyyah olan ve verdiği bilgilerle Osmanlı Devleti’nin kuruluş dönemine dair önemli açıklamalar getiren Seyyid Kasım’ın Siirt/Şir-

80 Tûs, Harzemşahlar devrinde Horasan’da askeri öneme sahip olan çok önemli bir kenttir.

81 Oğullarından birinin adının Hacı Umur olması son derece dikkat çekici olup, Bolu’da bir siyasi teşekkül kurmuş olan Umur Bey’in uc beyleri üzerindeki derin hatrasının önemli bir göstergesidir.

82 Bu sistemin o dönemin dünyasında her yerde uygulandığı da söylenebilir. Bkz. Z. V. Togan, *Umumi Türk Tarihine Giriş*, s. 212.

83 Yazıcızâde Âli, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, (Haz. Abdullah Bakır), İstanbul 2009, s. 930.

van'daki vakfının Orhan Gazi tarafından yenilenmesi hadisesi, bu konudaki ikinci örneği teşkil eder⁸⁴. Buradaki örneğin de sadece bir hâtıra kâbilinden kabul edilmesi gerekir. Giresun'da yine Orhan Gazi'nin oğlu Süleyman Paşa ve torunu Nasıreddin'in Çağırğan Baba (Mahmud Hayrânî?)⁸⁵ Zaviyesi için vakıfnâme tertib ettiklerine dair ortaya konan vakfiye de son örneğimizi teşkil eder⁸⁶. Ancak bu son örnekle ilgili olabilecek bir vakıf kaydına Hüdâvendigâr Vilâyeti'ne bağlı Gölpazarı'nda da rastlanmaktadır. Burada ki Kuruöyük Mezrâ'sında 160 akçelik bir yeri Süleyman Paşa, "Çağırğan" isimli bir derviş için vakfetmiştir. Bu bakımdan tespitini yapamadığım Giresun'daki Çağırğan Baba vakfiyle ilgili belgenin ortaya çıkarılması, Giresun ile Gölpazarı arasındaki sahada faaliyet göstermiş olan derviş üzerinden Süleyman Paşa'nın faaliyet alanını ortaya çıkarma konusunda etkili olacaktır. Elbette ki Ulu Bey'in unvandan ziyâde bir isim ve Toman Bey'in de Osman Gazi, Orhan Gazi, Murad Hüdâvendigâr ve Yıldırım Bayezid dönemleri arasında bir yere oturtulabilecek yerel beylerden biri olma ihtimâli de vardır. Buradaki Toman Bey'in Osman Gazi olduğunu düşündüren şey, El-Ömerî'nin Arapça olan Osman ismine daha aşına iken Orhan Gazi'nin baba adını "Toman" olarak zikretmesi ve Mudurnu ile Göynük'ün Osman Gazi'nin faaliyet alanı içinde bulunmasıdır.

84 Hakan Yılmaz, "Orhan Gazi'yi Sarayında Ziyaret Etmiş Bir Seyyah/Sufi: Seyyid Kasım El-Bağdadi ve Seyahatnâmesinin Kuruluş Devri Osmanlı Tarihi Açısından Önemi", *Uluslararası Osmanlı Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*, OSARK, Sakarya 2015.

85 Mahmud Hayrânî ile ilgili bulunan yeni belgeler ışığında hazırlanan bir çalışma ayrıca sunulacaktır.

86 <https://muratdursuntosun.wordpress.com/2012/10/19/cagirgan-baba-ve-fevzi-cakmak-zihar-koyu-2/>. Bununla beraber, Çağırğan Baba Zaviyesi ile ilgili vakıf kaydına, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde tesadüf edilememiştir.

Kaynakça

Arşiv Vesikaları

- Tapu Arşiv Dairesi Başkanlığı, Tahrir Defteri, (TADB. TTD. EV. 541).
- Tapu Arşiv Dairesi Başkanlığı, Tahrir Defteri, (TADB. TTD. EV. 547).
- Tapu Arşiv Dairesi Başkanlığı, Tahrir Defteri, (TADB. TTD. EV. 578).
- Tapu Arşiv Dairesi Başkanlığı, Tahrir Defteri, (TADB. TTD. EV. 580).
- Tapu Arşiv Dairesi Başkanlığı, Tahrir Defteri, (TADB. TTD. EV. 583).
- Tapu Arşiv Dairesi Başkanlığı, Tahrir Defteri, (TADB. TTD. EV. 585).
- Tapu Arşiv Dairesi Başkanlığı, Vakf-ı Cedit, (TADB. V.C. 156).

Araştırma Eserleri

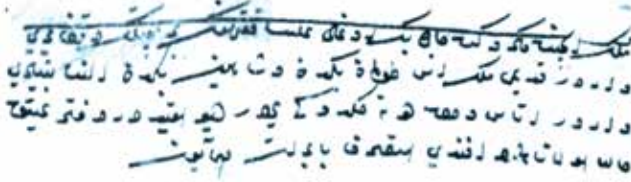
- Ahmed Refik. “Fatih Zamanında Sultanöyüğü.” *TOEM*, XIV/3, Mayıs (80), (1340/1924): 129-141.
- Altan, Ebru. “Templier ve Hospitalier Şövalye Tarikatlarının Kuruluşu.” *Bellekten*, LXVI/245, (2002): 87-94.
- Aşıkpaşazade *Osmanoğulları'nın Tarihi*, Haz. K. Yavuz ve M. A. Y. Saraç. İstanbul: K Kitaplığı, Koç Kültür Sanat Tanıtım, 2003.
- Ayönü, Yusuf. *Katalanların Anadolu ve Trakya'daki Faaliyetleri, (1302-1311)*. İzmir: Ege Üniversitesi Yayınları, 2009.
- Baarkan, Ö. Lütfi ve Meriçli, Enver. *Hüdâvendigâr Livası Tahrir Defterleri*. Ankara: TTK Yayınevi, 1988.
- Danişmend, İ. Hami. *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, I*. İstanbul: Türkiye Yayınevi, 1971.
- Emecen, Feridun M. “*Kuruluştan Küçük Kaynarca'ya*”, *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi*, I içinde, Ekmeleddin İhsanoğlu (Ed.), İstanbul: İslam Tarih Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi (İRCİCA), 1994.
- Emecen, Feridun. *İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası*. İstanbul: Timaş Yayınları, 2012.
- Enveri, *Düsturnâme, Medhal*, Haz. Mükrimin Halil Yınanç. İstanbul: Türk Tarih Encümeni Külliyyatı, 1932.
- Erdoğan, Mehmed Akif. “Bilecik ve Çevresinde Ertuğrul Gazi Adına Yapılmış Bir Vakıf” *Osmanlı İmparatorluğunun Kurucusu Osman Gazi ve Dönemi*, Sempozyum Sonuç Bildirileri, K. Atlansoy-S. Sevim (Ed.), 123-155. Bursa: Kültür Sanat ve Turizm Vakfı Yayınları, 1996.
- Erdoğan, Mehmed Akif. “Etuğrul Gazi'nin Bilecik'teki Vakıfları” *Vakıflar*

- Dergisi*, 21, 81-113. İstanbul: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, 1990.
- Ersan, Mehmet. "Katalanların Anadolu'daki Faaliyetleri: 1304." *Uluslararası Batı Anadolu Beylikleri Sempozyumu Bildirileri*, (18-20 Ekim), s. 76-84. Balıkesir Üniversitesi Yayınları, 2004.
- Ersan, Mehmet. "Katalanların Gelibolu ve Yöresindeki Faaliyetleri." *Çanakkale Tarihi*, I içinde, Charles Brian Rose, E. Konukçu, H. İnalçık (Ed.), 607-614. İstanbul: Değişim Yayınları, 2008.
- Erzi, H. Adnan. "Osmanlı Devleti'nin Kurucusunun İsmi Meselesi.", *Türkiyat Mecmuası*, VI-VII, 323-326. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1940/42.
- Gibbons, Herbert Adams. *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu*. Çev.: R. Hulusi. Ankara: 21. Yüzyıl Yayınları, 1998.
- Giese, Friedrich. "Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu Meselesi." *Tarih Mecmuası*, I, 155-171. İstanbul, İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1925.
- Hoca Sadeddin. *Tâcü'l-Tevârih*, I, Haz. İ. Patmaksızoğlu. Eskişehir: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1992.
- Hughies, Robert D. and Hillgarth, J. N. *The Catalan Expedition to the East: from the Chronicle of Ramon Muntaner*. Barcelona: Tamesis, 2006.
- İbn Haldun. *Mukaddime*, I, Haz. Süleyman Uludağ. İstanbul: Dergah Yayınları, 2009.
- İnalçık, Halil. *Kuruluş Dönemi Osmanlı Sultanları (1302-1481)*. İstanbul: İSAM Yayınları, 2013.
- İnalçık, Halil. *Kuruluş ve İmparatorluk Sürecinde Osmanlı Devleti*. İstanbul: Timaş Yayınları, 2011.
- Jorga, Nicolas. *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, I, Çev.: N. Epçeli. İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2005.
- Khoniates, Niketas. *Historia: İoannes ve Manuel Komnenos Devirleri*, Çev.: Fikret İşıltan. Ankara: TTK Yayınları, 1995.
- Mehmed Neşri. *Kitâb-ı Cihannuma*, I, Haz.: F. R. Unat ve M. A. Köymen. Ankara: TTK Yayınları, 1995.
- Muntaner, Ramon. *Chronicle*, Çev.: Lady Goodenough. Cambridge, Ontario: Inparanthes Publications, Catalan Series, 2000.
- Oikonomidis, Nikolas. "Avrupa'da Türkler (1305-1313) ve Küçük Asya'da Sırp (1313)." *Osmanlı Beyliği (1300-1389)* içinde, E. Zachariadou (Ed.), Gül Ç. Güven, İ. Yerguz ve T. Altınova (Çev.), 173-182. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1997.
- Oruç Bey (tsz.). *Tevârih-i Âl-i Osman*, (Atsız Neşri). İstanbul: Tercüman Yayınları.

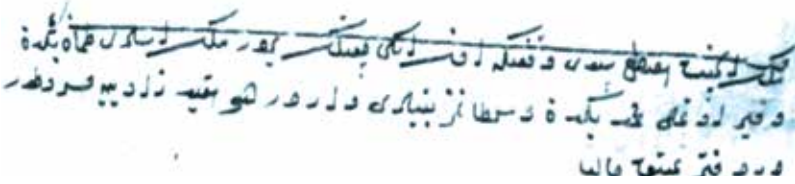
- Öden, Z. Günal. “Bizans İmparatorluğu’nun Türklere Karşı Alan ve Katalanlar ile İttifakı.” İÜEFTD, 35 (1994): 123-129.
- Öden, Z. Günal. “Umuroğulları Hakkında Bazı Görüşler.” *XII. Türk Tarih Kongresi, Kongreye Sunulan Bildiriler, II*, Ankara, (12-16 Eylül), (1994): 589-594.
- Pachymeres, Georgos. *Bizanslı Gözüyle Türkler*, Haz.: İlcan Bihter Barlas. İstanbul: İlgi Kültür Sanat Yayınları, 2009.
- Ruhi. *Ruhî Tarihi*, Haz.: Halil Erdoğan Cengiz ve Yaşar Yücel. *Belgeler*, XIV/18, 359-472. Ankara: TTK Yayınları, 1992.
- Şihabeddin B. Fazlullah El-Ömeri. *Türkler Hakkında Gördüklerim ve Duyduklarım, Mesâlikü'l-Ahbar*, Çev.: D. Ahsen Batur. İstanbul: Selenge Yayınları, 2014; krş. için bkz. İbn Fadlullah El-Ömeri, *Mesâlikü'l-Ebsâr fî Memâlikü'l-Emsâr*, (Thk. Kâmil Süleyman el-Cubûrî), C. III, I. baskı, Beyrut: Dar Al-Kutub Al-İlmiyah, 2010.
- Şükrullah. *Behçetü't-tevârih, Osmanlı Tarihleri I*, Haz.: Atsız. İstanbul: Türkiye Yayınevi, 1949.
- Taş, Kenan Ziya. “Kuzeybatı Anadolu’da Az Bilinen Bir Beylik: Umuroğulları.” *XII. Türk Tarih Kongresi, Kongreye Sunulan Bildiriler, II*, Ankara, (12-16 Eylül). (1994): 595-603.
- Togan, Zeki Velidi. *Umumi Türk Tarihine Giriş*. İstanbul: Enderun Kitabevi, 1981.
- Turan, Osman. *Selçuklular Zamanında Türkiye*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 1998.
- Turgut, Vedat. *Osmanlı Devleti’nin Kuruluş Coğrafyasında Vakıflar ve Şehirleşme (16. yy. Bilecik ve Çevresi)*. Bilecik: Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Yayınları, 2015.
- Turgut, Vedat. “Vakıf Belgeleri Işığında Umur Bey ve Lala Şahin Paşa’nın Menşei ve Osmanlılarla İttifakına Dair.” *OSAM*, S. 47, (2016): 1-38. İstanbul: 29 Mayıs Üniversitesi.
- Uzunçarşılı, İ. Hakkı. *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*. Ankara: TTK Yayınevi, 2011.
- Uzunçarşılı, İ. Hakkı. *Anadolu Türk Tarihi Vesikalarından II. Kitap, Kitabeler*. İstanbul: Yayınevi, 1347-1929.
- Vertot, Rene Aubert. *Historie de Chevaliers Hospitaliers*, II, Paris (1737): https://books.google.com.tr/books?id=t7MNAAAAQAAJ&printsec=frontcover&hl=fr&source=gbs_ge_summa_ry_r&cad=0#v=onepage&q&f=false.
- Witteck, Paul. *Menteşe Beyliği*, Çev.: O. Ş. Gökyay. Ankara: TTK Yayınları, 1999.

- Yazıcızade Ali. *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, Haz.: Abdullah Bakır. İstanbul: Çamlıca Yayınevi, 2009.
- Yücel, Yaşar. *XIII.-XV. Yüzyıllar Kuzey-Batı Anadolu Tarihi, Çobanoğulları, Candaroğulları Beylikleri*. Ankara: TTK Yayınları, 1980.
- Zachariadou, Elizabeth A. "İlk Osmanlılar'a Dâir Tarih ve Efsâneler." *Söğüt'ten İstanbul'a içinde, Mehmet Öz ve Oktay Özel (Ed.)*, 341-394. İstanbul: İmge Kitapevi, 2015.
- Zachariadou, Elizabeth. (2001). "Pachymeres'e Göre Kastamonu'da "Amourioi" Ailesi", *Ege Üniversitesi Tarih İncelemeleri Dergisi*, S. XVI, (Çev. Zerrin Günel Öden), İzmir, 225-237; krş. için bkz. Zachariadou, E. (1977), "Pachymeres on the "Amourioi" of Kastamonu", *Byzantine and Modern Greek Studies*, III, Birmingham, 57-70.
- Zachariadou, Elizabeth. (1980). "The Catalans os Athens and the Beginning of the Turkish Expansion in the Aegean Area", *Studia Mediaevali*, XXI/2, 821-838; krş. için bkz. Zachariadou, E. (2009), "Atina Katalanları ve Ege Bölgesinde Türk Yayılmasının Başlaması", (Çev. Serdar Çavuşdere), *Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 45, 235-254.

4.TADB. TTD. EV. 547, v. 203a. Karye-i Mülkiçinde. Hakrun'da Hacı Bey oğlu İsa Fakih'in bir çiftlik vakıf yeri vardır. Kadîmî mülk issi. Toman Bey'den ve Şahin Bey'den elinde bitileri vardır. Atası ve dedesi dutageldiği yerdür deyû mukayyed der-defter-i atîk. Hâliyâ Mevlana Mehmed Efendi mutasarrıf bâ-berât-ı hümâyûn.

5.TADB. TTD. EV. 547, v. 207a-b. Karye-i Mülkiçi'nde. Mustafa Seydi vakfı ki 12 çiftlik yerdür. Mülk-i issileri Toman Bey'den ve Kır Oğlu Mehmed Bey'den ve Sultanımız bitileri vardır deyû mukayyed zâviyeye meşrûtdür der-defter-i atîk. Hâliyâ.

6.TADB. TTD. EV. 547, v. 275a. K1st-ı Hamam-ı Küçük, Nefs-i Mudurnu'dadır. Toman Begün Vakfidır. Sultan Muhammed bin Bâyezid Han Vakfiyyeti mukarrer dutmuş deyû mukayyed der-defter-i atîk. Hâliyâ.

Fî yevm Cihet-i müderris fî yevm 3; *Cihet-i talebe fî yevm* 3; Cihet-i hitabet fî şeh'r 14; *Cihet-i müderris fî şeh'r* 20; Cihet-i Ma'ruf fî şeh'r 5 -hâliyâ Ahmed bin Mahmud bâ-berât-ı şâhi-; *Cihet-i İmam-ı Câmi fî şeh'r* 5; Cihet-i hafız fî şeh'r 3; *Cihet-i İmam-ı Deve Mescid fî şeh'r* 10; *Vazife-i Mustafa Çelebi bin Mahmud ve Çelebi Yahya Abdu'l-Gaffar fî yevm* 3.

Fî Şehr

Fî sene

7.TADB. TTD. EV. 580, v. 8b. Karye-i Şeyhler. Bir çiftlik yerdir. Vakıftır Osman Bey'den merhûm Sultan zamanından Bahşi tasarruf edermiş. Sonra karındaşı Salih elindedir deyû nakl olunmuş der defter-i Kirmastı. Andan sonra mezkûr Salih fevt olub Ali'ye sadaka olunmuş. Elinde sultanımız azze nâsrühü hükümü var. Evvelden tekye varmış deyû mukayyed olunmuş der defter-i köhne. El halet-i hâzihi Ali dahi fevt olub Hacı Hüseyin'e sadaka olunmuş. Elinde padişahımız nişan-ı şerifi var deyû mukayyed olunmuş der defter-i köhne. Hâliyâ tekye ma'mur İbrahim nam kimesneye sadaka olunmuş elinde nişan-ı şerif var deyû mukayyed der defter-i atik.

مختار بوسک ایله و قندر عشا به کده مرهوسم لپناه زمانه به بحسب تقدیر
صالحه ترند ایلح صالحه لینه و دیو قندر ولیندی و دفتر کاتب لینه هکات مذکور صالح
فون اولوب عالی به صدق اولین لینه لپناه غرضه حکم و اولوب تیکه وارمن
یوقیه اولیندی و دفتر کاتب لینه لپناه عالی به فون اولوب حاجه صیغه صدق اولین
لینه پاریمن نسا هکات ایله دیو قندر ولیندی و دفتر کاتب لینه عالی تیکه معنی اولوب کاتب

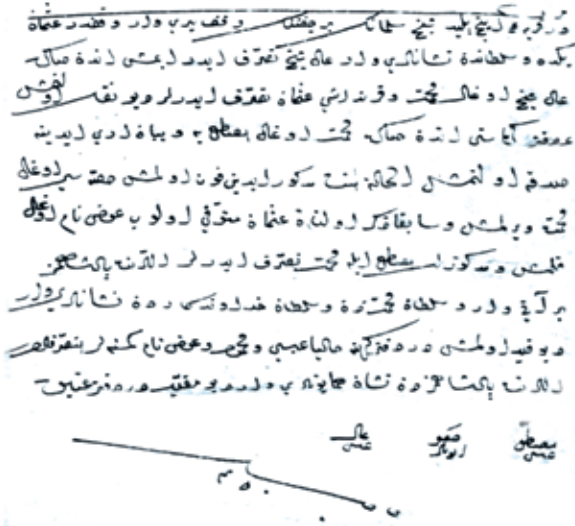
8.TADB. TTD. EV. 580, v. 27a. Mezrâ' der karye-i Kazık Musa. Mevlana Osman Fakih'in bir çiftlik vakıf yeri vardır. Osman Bey'den ve Murad Bey'den. Şimdi mezkûr Osman Fakih'in oğlu Zekeriya tasarruf eder der defter-i Kirmasti deyû nakl olunmuş der defter-i köhne. El halet-i hâzihi mezkûr Osman Fakih evlâdından mezkûr Zekeriya vakfiyet üzere mutasarrıftır. Elinde padişahımız mukarrernâmesi var deyû kaydolunmuş der defter-i atik. Hâliyâ Hacı Bahşi ve Ahmed ve Hasan nam kimesneler ber vech-i vakfiyet mezrâ-i mezkûreyi mutasarrıflardır. Elllerinde padişahımız nişan-ı hümayûnu var deyû mukayyed der defter-i atik. Hâsil 560 ber mucceb-i defter-i atik.

مرکز و کاتب ایله و قندر عشا به کده مرهوسم لپناه زمانه به بحسب تقدیر
صالحه ترند ایلح صالحه لینه و دیو قندر ولیندی و دفتر کاتب لینه هکات مذکور صالح
فون اولوب عالی به صدق اولین لینه لپناه غرضه حکم و اولوب تیکه وارمن
یوقیه اولیندی و دفتر کاتب لینه لپناه عالی به فون اولوب حاجه صیغه صدق اولین
لینه پاریمن نسا هکات ایله دیو قندر ولیندی و دفتر کاتب لینه عالی تیکه معنی اولوب کاتب

مرکز و کاتب

9.TADB. TTD. EV. 585, v. 280a. Mezrâ' der karye-i İncepelid. Şeyh Süleyman'ın bir çiftlik vakıf yeri var. Vakıftır. Osman Bey'den ve Sultan'dan nişanları var. Ali Şeyh tasarruf eder imiş. Andan sonra Ali Şeyh oğlu Mehmed ve karındaşı Osman tasarruf iderler deyû nakl olunmuş an defter-i Kırmasti. Andan sonra Mehmed oğlu Mustafa'ya ve Yabaneri Aydın'a sadaka olunmuş el halet-i hâzihi mezkûr Aydın fevt olmuş. Hissesi oğlu Mehmed'e verilmiş. Sabıka zikrolan Osman müteveffa olub İvaz nam oğlu ve mezku'ran Mustafa ile Mehmed mutasarrıflardır. Ellerinde padişahımız beratı var ve Sultan Mehmed'den ve Sultan Hüdâvendigâr'dan nişanları var deyû kaydolunmuş der defter-i köhne. Hâliyâ İsa ve Mahmud ve İvaz nam kimesneler mutasarrıflar. Ellerinde padişahımız nişan-ı hümâyûnu var deyû mukayyed der defter-i atik.

Hane: 3. Hâsıl: 450.

10.TADB. TTD. EV. 585, v. 277a. Mezrâ' der karye-i Söğüd. Ömer Fakih'in bir çiftlik yeri var imametlük için. Osman Bey'den ve Orhan Bey'den. Şimdi Ömer Fakih kardaşı Mehmed tasarruf eder imametlük için deyû nakl olunmuş an defter-i Kırmasti. El halet-i hâzihi mezkûr Mehmed Fakih fevt olmuş oğlu Ömer Fakih kadimden vakıf olduğu üzerine merhûm Sultan Murad'dan ve Sultan Mehmed'den nişan-ı şerifleri var deyû kayd olunmuş der defter-i köhne. Hâliyâ Ömer Fakih fevt olub karındaşı Mustafa'ya sadaka olunmuş. Elinde padişahımız nişan-ı hümâyûnu var deyû kayd olunmuş der defter-i atik. Hâsıl: 200.

در روز یکشنبه عرق فیها بر فضله بر وی دل در لایه است لکوه عنابه
 بکده و دلور خانه بکده نمیدی عرق فیه و فرولش حقه نغزق لیدر لایه بکده
 دیو نغزق لایه و دفر کاستر لایه است مذکور حقه فیه نولد لایه
 دلور خانه عرق فیه و لایه بکده و قف دلور دخی دلور زرت بر صوم حقه لایه و
 و حقه لایه و نته نغزق لایه و دلور دیو قید دلور لایه و در وقت لایه حاکما
 عرق فیه فون دلور لایه و نغزق لایه و قف دلور لایه و نغزق لایه حقه لایه
 دلور بر بوسه دلور لایه و در صوم

11.TADB. TTD. EV. 585, v. 282a. Mezrâ' der karye-i Gökçeviran. İsa Sofu Osman Bey'den ve Gazi Hüdâvendigâr'dan muaf ve müsellemler imiş. Şimdi Anın evladından Sofu Hasan oğlu Davud ve kardaşı Sevindik muaf ve müsellemdir deyû nakl olunmuş an defter-i Kirmastı. Mezkurân Davud ve Sevindik ellerinde Sultan Mehmed'den ve Gazi Hüdâvendigâr'dan ve Orhan Bey'den nişan-ı hümâyunları vardır ki Namazlağu'dan Doğançideresi'nden Sifricedep'e varınca vakf ettim deyû kayd olmuş der defter-i köhne. El halet-i hâzihi mezkûr Sevindik fevt olmuş, Halil ve Hasan nam oğulları var deyû kayd olunmuş der defter-i köhne. Hâliyâ Ali ve Musa Fakih ve Hüseyin ve Ahmed ve Hasan nam kimesneler mutasarrıflar. Elleri padişahımız nişan-ı hümâyûnları var deyû mukayyed der defter-i atik. Hâsıl: 200.

در روز یکشنبه عرق فیها بر فضله بر وی دل در لایه است لکوه عنابه
 عاق و استغ لایه نغزق لایه و قف دلور لایه و نغزق لایه حقه لایه
 و نغزق لایه و نغزق لایه و نغزق لایه و نغزق لایه حقه لایه
 مذکور لایه و نغزق لایه و نغزق لایه و نغزق لایه حقه لایه
 و نغزق لایه و نغزق لایه و نغزق لایه و نغزق لایه حقه لایه
 و نغزق لایه و نغزق لایه و نغزق لایه و نغزق لایه حقه لایه
 و نغزق لایه و نغزق لایه و نغزق لایه و نغزق لایه حقه لایه
 و نغزق لایه و نغزق لایه و نغزق لایه و نغزق لایه حقه لایه

12.TADB. TTD. EV. 585, v. 282b. Karye-i Kozcaköy vakıfıdır. Osman Bey'den. Bilecik'de Ede Şeyh Zaviyesi'ne. Mezkûr Ede Şeyh oğlu Mahmud tasarruf edermiş. Şimdi Mahmud oğlu Şeyh Mehmed tasarruf eder deyû naklolunmuş an defter-i Kirmasti. El-halet-i hâzihî mezkûr Şeyh Mehmed ber karar-ı sabık zaviye-i mezkûrda şeyh olub zikrolan vakfa mutasarrıf olub şerait-i meşihâtî müeddi kıla, ayendeye ve rüvendeye hizmet eder deyû elinde nişan-ı hümâyûn var ve merhûm Sultan Mehmed Gazi'den nişan-ı şerif var deyû kayd olunmuş der defter-i köhne. Hâliyâ Paşa ve Mahmud nam kimesneler mutasarrıflardır. Mezkûrlardan alınub Mü'min Fakih nam kimesneye sadaka olunmuş. Ber muceb-i defter-i atik. Elinde nişan-ı hümâyûnu var imiş. Hâsil: 830.

مردم کوپ و فدر عفاة بکده بلکت له شیخ زلدوب سده کورکلی شیخ
لو غاه لجه تعترف لیرمش تعصب لجه لو غاه شیخ لجه تعترف لیردوب
نفا لولمش مرد فترک لیتی مذکور شیخ لجه برقر لیرسایو زلدوب و مذکور
شیخ لولوب فکر لقصده و فدر تعترف لولوب شولط اشفتی ایتوک
قلا آرنده درونیه فدر ساریج دیو لالنج شاه هابویه ولرد و روح
سلطانه لجه غازیبه نشاه شریف ولردوب فیدالولمش مرد فترک لیت
عالمیا پاشا و لجه ناع کسناک لیتقر فاکور مذکور لوده لالیس مؤمن
فقیه ناع کسینه سده لولمش بر موجب و فتر عفاوه لالین هابویه وارن

13.TADB. TTD. EV. 585, v. 283a. Karye-i Kozgaçacı vakıfıdır. Osman Bey'den. Bilecik'de Ede Şeyh Zaviyesi'ne. Şimdiki halde Ede Şeyh oğlu Mahmud tasarruf eder deyû naklolunmuş an defter-i Kirmasti. Mezkûr Şeyh Mehmed zaviye-i mezkûrda şeyh olub, zikrolan köyü vakfiyet üzere tasarruf edüb şart-ı meşihatın yerine getirüb ayende ve rüvendeye hizmet eder deyû ellerinde padişahımız mukarrernâmesi var deyû kaydolunmuş der defter-i köhne. Hâliyâ Mü'min Dede nam kimesne mutasarrıf. Elinde padişahımız nişan-ı hümâyûnu var deyû kaydolunmuş der defter-i atik. Elinde nişan-ı hümâyûnu var imiş. Hâsil: 900.

283b. Cemâ't-i Gılmanân-ı vakf, 14 nefer, Hâsil: 868.

ve Söğüd'de olan Osman Bey'den üç kâfir yeriyle vakıfıdır, zaviyede sarf olunur deyû kaydolunmuş der defter-i köhne deyû mukayyed der-defter-i atik.

فون لقا و قفدر عفاة بكة لوقه نزلويم سنه تصدق احوال له
 لوقه نزلو قفدر عفاة بكة لوقه نزلو قفدر عفاة بكة لوقه نزلو
 مودفتر كرا سني ساكور نيلو نزلو مودفتر كرا سني ساكور نيلو نزلو
 كويبا و قفدر لوزنه تعترف ليدوب شولبا مشيخه بيريه كوروس
 لايح و روشيه قديت ليدوب لوقه نزلو مودفتر كرا سني ساكور نيلو نزلو
 و رده قفدر عفاة بكة لوقه نزلو مودفتر كرا سني ساكور نيلو نزلو
 و رده قفدر عفاة بكة لوقه نزلو مودفتر كرا سني ساكور نيلو نزلو

و كوفد لوقه نزلو قفدر عفاة بكة لوقه نزلو قفدر عفاة بكة لوقه نزلو
 و قفدر لوقه نزلو قفدر عفاة بكة لوقه نزلو قفدر عفاة بكة لوقه نزلو
 و رده قفدر عفاة بكة لوقه نزلو مودفتر كرا سني ساكور نيلو نزلو

14.TADB. TTD. EV. 585, v. 284a. Mezrâ' Söğüd Derbendi'nde. Se-kizipnarı dimekle mâruf mevzide bir çiftlik yer Akbaş Derviş'e Osman Hüdâvendigâr'dan vakıf imiş. Selâtin-i mâziye nişanlarıyla mezkûr Akbaş Derviş evladi mutasarrıfı deyû kadılar mektubları var. El-hâlet-i hâzihi ha-rab. Gayr-ı mukarrer ve gayr-ı ma'mur harice'z-defter deyû kaydolunmuş der defter-i köhne. Hâliyâ Salih nam kimesne mutasarrıf padişahımız nişanıyla deyû mukayyed der defter-i atik. Hâsıl: 40.

و رده قفدر عفاة بكة لوقه نزلو مودفتر كرا سني ساكور نيلو نزلو
 و رده قفدر عفاة بكة لوقه نزلو مودفتر كرا سني ساكور نيلو نزلو
 و رده قفدر عفاة بكة لوقه نزلو مودفتر كرا سني ساكور نيلو نزلو
 و رده قفدر عفاة بكة لوقه نزلو مودفتر كرا سني ساكور نيلو نزلو
 و رده قفدر عفاة بكة لوقه نزلو مودفتر كرا سني ساكور نيلو نزلو
 و رده قفدر عفاة بكة لوقه نزلو مودفتر كرا سني ساكور نيلو نزلو

15.TADB. TTD. EV. 585, v. 289a. Karye-i Zekeriya Baba. Karye-i mezbure vakıfdır Osman Bey'den Zekeriya Baba'ya. Sonra Seydi Hüseyin tasarruf etmiş. Ondan sonra Asıl Paşa nam kimesne tasarruf eder deyû naklolunmuş an defter-i Kirmasti. Andan sonra Asıl Paşa oğlu Ma'ruf ve Ahmed ve kar-daşı oğlu Yusuf tasarruf ederken tağyir ve tebdil olmuş. El-halet-i hâzihi padişahımız azze ve nasrihû hazretlerinden mukarrer kılınub mezkûran

Maruf'a ve Yusuf'a ve Ahmed oğlu Hüseyin'e sadaka olunub nişan-ı şerif erzâni buyurulmuş deyû kaydolunmuş der defter-i köhne. Hâliyâ Dede Bali ve Behlül nam kimesneler vakfiyet üzere mutasarrıflardır. Ellerinde padişahımız nişan-ı hümâyûnu var ve Pir Ahmed dahi mutasarrıf berat-ı padişâhî ile deyû mukayyed der defter-i atik. Hâsıl: 360.

کرم بابا اور یوزبور و قفدر عاقبة بکده نکر یا بابا یا ماکه سید سید
تعارف لکش لندہ ماکه لکسا یا شایع کمن تعارف لیدر سو
تعارف لکش لندہ ماکه لکسا یا شایع لکسا لکسا لکسا
ولکسا و کولش لکسا یوسف تعارف لیدر کر- تقییر و تبدیس
لکسا لکسا لکسا لکسا لکسا لکسا لکسا لکسا لکسا لکسا
مور و یوسف و لکسا لکسا لکسا لکسا لکسا لکسا لکسا لکسا لکسا
یور لکش و یوسف لکسا لکسا لکسا لکسا لکسا لکسا لکسا لکسا لکسا
کمن لکسا لکسا لکسا لکسا لکسا لکسا لکسا لکسا لکسا لکسا
و یور لکش و یوسف لکسا لکسا لکسا لکسا لکسا لکسا لکسا لکسا لکسا

16.TADB. TTD. EV. 585, v. 294a. Karye-i Gökçesu. Vakıfdır Osman Bey'den Şeyh İshak Zaviyesi'ne. Şeyh İshak oğlu Hacı Mehmed tasarruf eder imiş. Andan sonra Hacı Mehmed oğlu İshak tasarruf eder deyû naklolunmuş an defter-i Kirmastı. El-halet-i hâzihi mezkûr İshak oğlu Hacı Bayram tasarruf eder vakfiyyet üzere. Elinde padişahımız hazretlerinin mukarrernâmesi var ve Selâtin-i mâziyyeden ve merhûm Sultan Mehmed Gazi'den ve gayriden dahi hükmi hümâyûnları var deyû kaydolunmuş der defter-i köhne. Hâliyâ vakf-i mezbura ber vech-i vakfiyet Hacı Bayram mutasarrıftır, elinde padişahımız beratı var. El halet-i hâzihi mezkûr Hacı Bayram fevt olup Ali nam kimesneye sadaka olunmuş elinde nişan-ı şerif var. Hâliyâ berat-ı hümâyûnla Mustafa mutasarrıftır. Hâsıl: 2060.

کویچو و فدر غناه بده شیخ لسخی زلوب سنه شیخ لسخی زلوب
 حاجی بیگ تفرق لیدر لیش لنده ساک حاجی بیگ و غاه لسخی تفرق
 لیدر و یوسف لولوش و دفتراک لسخی لسخی لسخی لسخی
 حاجی بیگ تفرق لیدر و قیبت لولوش لولوش لولوش لولوش
 مؤز نام لولوش لولوش لولوش لولوش لولوش لولوش
 و لولوش لولوش لولوش لولوش لولوش لولوش لولوش
 و قیبت حاجی بیگ تفرق لولوش لولوش لولوش لولوش
 حاجی بیگ تفرق لولوش لولوش لولوش لولوش لولوش
 لولوش لولوش لولوش لولوش لولوش لولوش لولوش

17.TADB. TTD. EV. 585, v. 297a. Mezrâ'-i Çamurluca. Vakıfıdır Osman Bey'den. Mehmed Fakih tasarruf eder imiş. Mezkûr fevt olub oğlanları Yusuf ve Hasan ve Mustafa var deyû naklolunmuş an defter-i Kirmastı. Andan sonra mezkûran Yusuf ve Mustafa fevt olmuş. Şimdiki halde mezbûr Hasan Fakih vakfiyyet üzere mutasarrıftır. Elinde padişahımız hullede hilâfeti hazretlerinden mukarrernâmesi var deyû kaydolunmuş der defter-i köhne. Hâliyâ İsa Fakih ve Mehmed Fakih nam kimesneler mutasarrıflardır. Elllerinde padişahımız nişan-ı hümâyûnu var deyû mukayyed der defter-i atik. Hâsil: 230.

چاوردلوچه و قندر عفاة بکده محمد فقیه تفریق لیدر اجماع مذکور فون لودلوب
 لود غلتای یوسف و صبح و بطلوغ و لار و یونفا لولمش و عفتراکین
 لاسه ماک- مذکور لود یوسف و بطلوغ فون لولمش عجم کمالک مذکور صبح
 و فقیه لودن- متفرق لولمچ پالمش عجم لودن خلافا فقیر لاندن مذکور
 نام سی ولار و یوقید لولمش و رو فترکیمه مالکیا عبی فقیه و محمد فقیه نام
 کسنگ ایتمه قاندر لالانچ پاکشا عونشاه چایونه ولار و یوقید و رو فترک
 حاص
 ۳۳۰

18.TADB. TTD. EV. 541, v. 45a. Karye-i Kumral Seydi. Kadimden vakfiyeti merhûm Osman Han'dan sabit olup, ahkâm-ı Osmanî ile mukarrer vakıf imiş deyû mukayyed olmuş der defter-i köhne. Hâliyâ ahkâm-ı şarifeleri görülmüş ve padişahımızdan mukarrernâmeleri vardır. Mahmud Seydi ve Cemal Seydi mutasarrıfıdır. Cemal Seydi fevt olup, hissesi oğlu Bekir Seydi'ye sadaka olunub el-an berat-ı şâhi ile mutasarrıfıdır deyû kaydolunmuş der defter-i köhne. Hâliyâ sultanımız hazretleri berat-ı hümâyûnuyla Bekir Seydi mutasarrıfıdır deyû kaydolunmuş der defter-i atik. Hâliyâ padişahımız azze ve nasrîhû hazretleri berat-ı hümâyûnu ile Kalender veled-i Şeyh Bekir mutasarrıf olmağın defter-i cedide kayd olundu.

Karye-i Kumral Seydi tabi-i mim (İnönü). Vakf-ı mezbûr. Hâsil: 1537.

قورلوسدن لولمش و قندر عفاة بکده محمد فقیه تفریق لیدر اجماع مذکور فون لودلوب
 لود غلتای یوسف و صبح و بطلوغ و لار و یونفا لولمش و عفتراکین
 لاسه ماک- مذکور لود یوسف و بطلوغ فون لولمش عجم کمالک مذکور صبح
 و فقیه لودن- متفرق لولمچ پالمش عجم لودن خلافا فقیر لاندن مذکور
 نام سی ولار و یوقید لولمش و رو فترکیمه مالکیا عبی فقیه و محمد فقیه نام
 کسنگ ایتمه قاندر لالانچ پاکشا عونشاه چایونه ولار و یوقید و رو فترک
 حاص
 ۳۳۰

1537

19.TADB. TTD. EV. 541, v. 46b-47a. Vakf-ı Zaviye-i Kumral Baba. Padişah-ı âlempenâhın cedd-i âlâsı Osman Han vakfidır. Vakfiyyet üzere mukarrerdir. El-halet-i hâzihi padişahımız mukarrernâmeleriyle Kumral Seydi oğlu Alişar'ın oğlu İbrahim Seydi mutasarrıfıdır deyû mukayyed olmuş der defter-i köhne. Hâliyâ padişahımız kud. Hazretleri berat-ı hümâyûnu ile yine mezkûr İbrahim mutasarrıfıdır deyû kayd olunmuş der defter-i atik. Hâliyâ padişahımız azzallahu ve nasrihu hazretleri berat-ı hümâyûnu ile oğlu Budak tasarruf eylemeğin defter-i cedide kaydolundu.

Karye-i Kumral Baba tabi-i İnönü, vakf-ı mezkûr. Hâsıl: 3135.

20.TADB. TTD. EV. 541, v. 46b-47a. Karye-i Karacaagaç. An vakf-ı mezbur. Mezkûr karyelerdeki halkı Cedd-i âlâm merhûm Sultan Osman aleyhi'r-rahmet-i ve'l-ğufuran zaviyesine sadaka itdükleri ecilden âvâriz-ı divâniyeden muaf ve müsellemler olmağičün merhûm dedem Bayezid Han aleyhi'r-rahmet-i ve'l-ğufuran ellerine hükm-i muaf vermiş imiş. Eyle olsa Dergâh-ı Muallama getirüb arz itdüklerine merhûm babam Sultan Selim Han dahi mukarrer dutub ol muhacce zikrolan karyeler halkı ber karar-ı sabık ulakdan ve sühreden ve nüzul akçesinden ve salgundan ve azebden ve kürekçiden ve hisar salmasından ve doğancıdan ve sekbandan bi'l-cümle mecmu'-i âvâriz-ı divâniyeden ve tekâlif-i örfiyyeden muaf ve müsellemler olalar deyû emr eyleyüb ellerine hükm-i şerife erzâni kılmış imiş. Hâliyâ padişahımız hazretleri el-an dahi tecdid-i ahkâm-ı şerife ihsan olunub getirüb izhâr etdiklerine musattar olmağın defter-i cedide kayd olundu deyû mukayyed der defter-i atik.

Tablo 1: Osman Bey Dönemi Vakıfları

VAKFIN ADI	KURULDUĞU YER	AKARIN BULUNDUĞU YER	KURULDUĞU DÖNEM	HAYRAT/ VAKİFTÜRÜ	HÂSİL
İshak Fakih	Yarhisar	Yarhisar	Osman Bey	Zaviye	2060
Mehmed Fakih	Yarhisar	Yarhisar	Osman Bey	İmametlik	230
Zekeriya baba	E.pazarı	Ermenipazarı	Osman Bey	Zaviye	360
Mevlana Osman Fakih	Yenişehir	Yenişehir	Osman Bey	Zaviye	560
Bahşi	Bursa	Bursa	Osman Bey	Tekke	365
Şeyh Ede-Bâli	Bilecik	Söğüd	Osman Bey	Zaviye	2600
Ferraş Murad	Bilecik	Bilecik-Eskişehir	Osman Bey	Zaviye	8640
Ertuğrul Gazi	Bursa	Söğüd	Osman Bey	Selâtin	-
Ömer Fakih	Söğüd	Söğüd	Osman Bey	İmametlik	200
Süleyman Şeyh	Söğüd	Söğüd	Osman Bey	Zaviye	450
Akbaş Derviş	Söğüd	Söğüd	Osman Bey	Zaviye	40
İsa Sofu	Söğüd	Söğüd	Osman Bey	Zaviye	200
Kumral Abdal	İnönü	İnönü	Osman Bey	Zaviye	7317
Zekeriya Fakih ve Habib Fakih	Bolu-Hatun Divanı	Bolu-Hatun Divanı	Toman Bey	İmametlik	247
Mustafa Seydi	Bolu	Bolu	Toman Bey ve Kır Bey oğlu Mehmed Bey	Zaviye	2989
Mevlana Sarı Muhiyiddin	Bolu-Zaimüddin Divanı	Bolu-Zaimüddin Divanı	Toman Bey ve Umuroğlu Şahin Bey	İmamet	153
Hacı Bey oğlu İsa Fakih	Bolu	Bolu	Toman Bey ve Şahin Bey	İmamet	975
Medrese ve Deve Mescidi Vakfi-Küçük Hamam	Mudurnu	Mudurnu	Toman Bey	Medrese ve Mescid	3924

VAKFIN ADI	KURULDUĞU YER	AKARIN BULUNDUĞU YER	KURULDUĞU DÖNEM	HAYRAT/ VAKİF TÜRÜ	HÂSIL
Ömer Fakih	İnönü	İnönü	Selâtin-i Maziye	İmametlik	233
Tur Ali Baba	İnönü	İnönü	Selâtin-i Maziye	Zaviye	400
Osman Baba	İnönü	İnönü	Selâtin-i Maziye	Zaviye	400
Murad Baba	İnönü	İnönü	Selâtin-i Maziye	Zaviye	350
Tigan Abdal	İnönü	İnönü	Selâtin-i Maziye	Zaviye	354
Ahi Yunus	Bilecik	Bilecik	Selâtin-i Maziye	Zaviye	800
Derviş Abdurrahman	Bilecik	Bilecik	Selâtin-i Maziye	Zaviye	250
Burçaklı	Bilecik	Bilecik	Selâtin-i Maziye	Zaviye	750
Yarasa Baba	Bilecik	Bilecik	Selâtin-i Maziye	Zaviye	700
Ahi İdris	Bilecik	Bilecik	Selâtin-i Maziye	Zaviye	150
Aluca Şeyh	İnönü	İnönü	Kadimden	Zaviye	665
Kulavuz Şeyh	İnönü	İnönü	Kadimden	Zaviye	4110
Ahi Hoca	İnönü	İnönü	Kadimden	Zaviye	800
Şeyh İshak	İnönü	İnönü	Kadimden	Zaviye	400
Bahşayış	İnönü	İnönü	Kadimden	Zaviye	700
Seydi Ali	İnönü	İnönü	Kadimden	Zaviye	360
Merdanlı	İnönü	İnönü	Kadimden	İmaret	800
Ahi İsmail	Bilecik	Bilecik	Kadimden	Zaviye	700
Takîyyüddin Baba	Eskişehir	Eskişehir	Kadimden	Zaviye	-
Beştaş	Eskişehir	Eskişehir	Kadimden	Zaviye	4211
Kıllı Ali	Eskişehir	Eskişehir	Kadimden	Zaviye	200
Ahi Yeni- Ahi Mustafa	Eskişehir	Eskişehir	Kadimden	Zaviye	-

VAKFIN ADI	KURULDUĞU YER	AKARIN BULUNDUĞU YER	KURULDUĞU DÖNEM	HAYRAT/ VAKİFTÜRÜ	HÂSIL
Elvan Şeyh	Eskişehir	Eskişehir	Kadimden	Zaviye	-
Yusuf Fakih	Eskişehir	Eskişehir	Kadimden	Zaviye	-
Ahi Süleyman	Eskişehir	Eskişehir	Kadimden	Zaviye	-
Ahi Mahmud	Eskişehir	Eskişehir	Kadimden	Zaviye	-
İsa Şeyh	Eskişehir	Eskişehir	Kadimden	Zaviye	-
Şeyh Şehabeddin	Eskişehir	Eskişehir	Kadimden	Zaviye	-
Ahi Hatib Baba	Eskişehir	Eskişehir	Kadimden	Zaviye	-
Ahmed	Eskişehir	Eskişehir	Kadimden	Zaviye	-
Derviş Ali	Eskişehir	Eskişehir	Kadimden	Zaviye	-
Mehmed Fakih	Eskişehir	Eskişehir	Kadimden	Zaviye	-
Baş Salih	Eskişehir	Eskişehir	Kadimden	Zaviye	-
Ahd	Eskişehir	Eskişehir	Kadimden	Zaviye	-
Güzel Abdal	Eskişehir	Eskişehir	Kadimden	Zaviye	-
Derviş Abdulkadir	Eskişehir	Eskişehir	Kadimden	Zaviye	-
Baba Derviş	Eskişehir	Eskişehir	Kadimden	Zaviye	-
Şeyh Süleyman	Eskişehir	Eskişehir	Kadimden	Zaviye	-
Safa Şeyh	Eskişehir	Eskişehir	Kadimden	Zaviye	-
Seydi Abdullah	Eskişehir	Eskişehir	Kadimden	Zaviye	-
Ahi Bikari	Eskişehir	Eskişehir	Kadimden	Zaviye	-
Balluca	Eskişehir	Eskişehir	Kadimden	Zaviye	-
Mustafa Şeyh	Eskişehir	Eskişehir	Kadimden	Zaviye	-
Ahi Nasreddin	Eskişehir	Eskişehir	Kadimden	Zaviye	-
Ahi Çöğenli	Eskişehir	Eskişehir	Kadimden	Zaviye	-
Ahi Şeyh	Eskişehir	Eskişehir	Kadimden	Zaviye	-
Akdoğan	Eskişehir	Eskişehir	Kadimden	Zaviye	-
Orhan Halil	Eskişehir	Eskişehir	Kadimden	Zaviye	-
İbrahim Dede	Eskişehir	Eskişehir	Kadimden	Zaviye	-
YEKUN			40.355		